

• Váš úsmev. Bude pokračovať v se svojimi
nagrasovaním ešte prespešuje z pera autora
• Dých, delovne-muljých, remeslných
• Váš úsmev. Bude pokračovať v se svojimi
nagrasovaním ešte prespešuje z pera autora
• Dých, delovne-muljých, remeslných

číslo 3

naše

snahy

PLUS

2012 - IX. ročník

Anna K.

ÚVODNÍK

Ivan Miroslav Ambruš: Umelecký vkus a jeho sila 3

PREDČÍTANKA

Anna Räu-Lehotská: Dialógy a legendy 4

NAŠA TVORBA

Pavel Husárik: Básne 10

TVORBA MLADÝCH

PatrickKysel': Básne 13

LITERATÚRA DOLNOZEMSKÝCH SLOVÁKOV

Daniel Pixiades: Básne 15

Daniel Pixiades: Za slnkom 21

SLOVENSKÁ LITERATÚRA

Klára Jarunková: Tulák (úryvok) 24

ČESKÁ LITERATÚRA

Daniela Hodrová: Chvála schoulení - Kapitola „Židle“ 27

RUMUNSKÁ LITERATÚRA

Petru M. Haș: Básne 29

Cornel Marandiu: Básne 37

KULTÚRNY FENOMÉN

Pavol Bujtár: Slovenské kultúrno-osvetové spolky medzivojnového obdobia v Rumunsku 39

RECENZIA

O. Kníchal: Právo na voľný priestor 42

Nová zbierka próz Anny Räu-Lehotskej

Dagmar Mária Anoca: Ján Botík - Dolnozemskí Slováci 43

ÚVAHA

D. Räu-Lehotský: Vtedy som držal moju prvú kázeň 44

POHĽADY DO SVETA SLOVENSKÝCH OSOBNOSTÍ

Karol Kuzmány 47

Časopis ilustrovala: Anna Kalianková

Kultúrno-spoločenský časopis Naše snahy Plus

Revista de cultură Naše snahy Plus

Časopis je finančne zabezpečený zo štátneho rozpočtu prostredníctvom DZSČR a z grantu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Revista este editată de U.D.S.C.R. și finanțată din fondurile de la bugetul de stat și de către Departamentul Slovacilor din Diasporă de pe lângă Guvernul Republicii Slovece

Hlavná a zodpovedná redaktorka: Bianca Unc

Redaktori: Dagmar Mária Anoca, Anna Karolína Zimbran, Ivan Miroslav Ambruš
Jazyková úprava: Anna Räu-Lehotská
Technický redaktor: Ján Šušlák
Správca: Pavel Vilim

Adresa redakcie: U.D.S.C.R., 315500 Nădlac, str. Independenței nr. 36, jud. Arad, RO.
Telefón: +40-257-473 006
Fax: +40-257-206 446
e-mail: nasesnahy@dzschr.ro
web: www.dzschr.ro

Časopis si možno objednať v redakcii alebo v jednotlivých miestnych organizáciách DZSČR.

Stanoviská vyjadrené v publikovaných príspevkoch nemusia odrážať mienku redakcie.

Počítačové zalamovanie a úprava fotografií: Ján Šušlák

Grafický design: Anna Kalianková

tláč: S.C. Butvery Prod S.R.L. Oradea

Umelecký vkus a jeho sila

Neviem, či som dokázal niekedy mojím konaním niečo ovplyvniť alebo zmeniť. Možno mi na tom ani tak nezáležalo, ale určite som robil všetko, aby ľudia okolo mňa boli šťastní. Veď šťastie je tým najvzácnejším atribútom duše, na ktorom sa môže stavať všetko pevné, čo pretrvá. Ľudia môžu byť šťastní z veľa príčin: že sa napijú ochladené pivo, že majú zdatné deti, že môžu ísť do kostola aspoň v nedeľu, že pršalo, že majú dobrého priateľa, s ktorým si rozumejú, že napíšu báseň...

Väčšina ľudí nie je so sebou spokojná, veď žijeme v nedokonalostiach a práve preto sú pre nich cennejší tí druhí, ktorí v určitom situačnom momente sú schopní dokázať to, čo oni sami nie sú vstave.

Sú ľudia, čo nosia v sebe zázračný potenciál zmobilizovať iných, hoci v tej alebo onej sfére nedokážu robiť divy. Oni sú jedineční a nevyhnutne potrební pre našu spoločnosť. Bez nich by mnohé akcie stroskotali ešte pred začiatkom. Najčastejšie títo nie sú v centre pozornosti a ich mravčiu prácu si dostatočne neoceňujeme. Veď vedieť komunikovať so všetkými, prispôbovať sa a riešiť vyskytnuté situácie je veru vec neľahká. Na to ti načim vrozený talent, o ktorom málokto hovorí. Oveľa ľahšie je kritizovať, hľadať chybu, veď, ako sa vraví, *na hotovom* je chybu najľahšie nájsť.

Samozrejme, že každý má právo na kritický pohľad, každý môže vyvádzať estetické sudy, ale nie každý to stále robí s čistým svedomím, najmä vtedy, keď akcentuje určité nedostatky a ignoruje ostatné. Mnohí sú schopní manipulovať masy, hoci sami *nevedia preložiť krížom ani slamu*. Vieme, že v našom konaní musí byť akási autocenzúra a ani vonkajšia cenzúra nie je najhoršia.

Hovorí sa, že všetko, čo nie je zakázané, je dovolené. Ale ozaj, Desať Božích prikázaní dokážu všetko v podstate zachytiť? Ľudstvo prešlo rôznymi vývojovými etapami a estetické kritériá sú v stálej premene. Tak napríklad nahé telo môže byť aj prvkom tabu, aj poklonou.

Práve preto považujeme za akúsi *zahmlenosť* či priam *slovný kanibalizmus* vnucovať iným naše presvedčenia, ktoré môžu deformovať kultúru. Odmietavosť je spoluspäť s vnútornou vzrušivosťou a vlastná interpretácia môže iným nechutiť. Ale recepcia určitého umeleckého fenoménu môže byť ovplyvnená, veď nie sme všetci experti vo všetkom. Umelecký vkus sa ale môže kultivovať a práve v tom je jeho obrovská sila. Možno to, čo sa nám dnes nepáči, zajtra sa nám môže zdať krásnym. Status quo človeka nie je preberať súčasný trend, ale sám usudzovať. Veď práve v tom sa skrýva naša podstata, ktorá nás odlišuje od minerálneho stavu, v tom je zázrak nášho bytia.

Dialógy a legendy

(2. časť z pripravovanej knižky pre deti)

- Micka, prečo si vyskočila na stôl, háá? Veď vieš, že nesmieš vyskočiť na kuchynský stôl!
- A ty si mi prečo ukradla makarón?
- Nič som ti neukradla, rozlámal sa ti.
- Nerozlámal!
- Tak sa ti skotúľal pod skriňu.
- Neskotúľal!
- Poobede pôjdem do obchodu a kúpim aj makaróny, dostaneš iný.
- Ale ja som chcela tento makarón!
- Tento už nie je.
- No dóóbre, tak mi, prosím ťa, otvor konzervu.

- Ty prečo nikdy nepradieš? Čo, nevieš priasť?
- Pravdaže neviem, Micka. Ja viem rozprávať, spievať, ale priasť neviem.
- Pche, rozprávať, spievať, to je celkom iné než pradenie. Ak chceš, naučím ťa.
- To asi pôjde ťažko, lebo ľudia nielen nevedia, ale ani nemôžu priasť.
- Čo všetko títo ľudia nevedia! Tak dobre, ja budem priasť a ty ma len tak hladkaj.
- Dobre, budem ťa hladkať, ty si len spokojne prad. Ja som vždy rada, keď pradieš.
- Tak to ti verím! Veď mačacie pradenie pomáha aj ľuďom, znižuje im krvný tlak, zmierňuje bolesti, pomáha posilňovať imunitný systém. Ak si niekedy zlomíš kosť, moje pradenie ti pomôže zahojiť ju.
- To si ma teda potešila! Ale ja si radšej budem dávať pozor, aby som si žiadnu kosť nezlomila.
- Ako myslíš. Ja len, reku, aby si vedela. Lebo vy ľudia toho tak veľa neviete!

- Hééj, Micka, prečo si mi rozhrýzla ten obal na listiny?
- Vari ja???
- Nuž hádam nie ja!
- Aký obal? Ktorý obal?
- Ten zelený...
- Oops!
- Žiadne oops! Prečo si ho rozhrýzla?
- Nóó... Už viem! Preto, lebo bol zelený!!!
- No a čo?!
- Veď vieš, že my mačky zbožňujeme žuvať zelenú trávicu! Pomáha nám to pri trávení, dodáva nám vitamíny, čistí nám črevá...
- Veď tráva hej, preto ju máš tam v kvetináči. Ale ten zelený obal je z kartónu!
- Doobre, doobre, prepáč. Inokedy ho už nerozhryziem. Ale teraz nemám čas na rozhovor, musím si ísť pospať.

- Počuj, ja som aké plemeno?
- Ty si hybrid.

- Tak azda nie som mačka?
- Si mačka, veď to dobre vieš. Ale si hybridná mačka.
- Čo je to hybrid? Čo je to hybridná? To je choroba? Som chorá?! Pôjdem k lekárovi???
- Dostanem zas injekciu???
- Veď vydrž, nechaj ma vysvetliť ti.
- Len mi najprv povedz, či dostanem zas injekciu!!!
- Neboj sa, nie si ani chorá, ani nedostaneš injekciu.
- Uf, to je dobre. Vydýchla som si. Tak mi už raz povedz, čo je to hybrid.
- Chcela by som, ale ma stále vyrušuješ.
- Už budem počúvať.
- Hybrid znamená kríženec, miešanec.
- Čo je to kríženec? Čo je to miešanec?
- Znamená to, že nie si nejaké špeciálne plemeno, ale že sa podobáš na viac plemien.
- To je zle? Som menej kvalitná ako špeciálne plemená?

- Práve naopak, máš vlastnosti viacerých plemien, to je dobre.
- Prečo je to dobre?
- Lebo si priateľská ako britská mačka, temperamentná ako bengálska mačka, prítulná ako perzská mačka...
- A ako rozoznáš jedno plemeno od druhého?
- Napríklad podľa farby kožúška.
- Aha, rozumiem. A ani injekciu nedostanem... To je na tom všetkom najlepšie... A ty si aké plemeno?
- Ľudia majú rasy. Ja som biela rasa.
- Nič bieleho na tebe nevidím, ani len zuby.
- Nóó, tak ďakujem pekne za takéto hodnotenie mojich zubov! Ja si ich aspoň dvakrát denne umývam.
- Ja si čistím kožúšok dvadsaťkrát denne.
- To je veľmi dobre. Tak aj treba.
- A prečo si biela rasa? Aha, už viem. Lebo máš na sebe biele tričko. A keď si oblečieš zelené tričko, budeš zelená rasa?
- To nejde podľa oblečenia.
- A podľa čoho?
- Podľa farby pleti. Mám bielu pleť.
- To si teda naivná, veď vôbec nie si biela.
- A aká som?
- Hmm, si špinavoružovokrémovožltohnedá. A aké rasy ešte existujú?
- Čierna, žltá...
- A sú aj hybridy?
- Pravdaže.
- Tak potom ja si myslím, že tí ľudia sú najkrajší a najskromnejší. Ako ja.

- Júúj, čo je to za čudo???
- To nie je žiadne čudo, nevrč toľko a pod' bližšie.
- Keď sa ho bojím! Čo je to?
- Nie čo je to, ale kto je to.
- Kto je to, háá?
- To je malé mačiatko.
- Ja som malé mačiatko!
- Bola si, teraz si už veľká mačacia slečna.
- A kde sa tu naraz vzalo mačiatko?
- Našla som ho plakať na ulici. Tak ako kedysi teba.
- Aj ja som plakala na ulici?
- Už si to nepamätáš? Strašne si miaukala a bola si veľmi hladná. A bála si sa ma.
- Už sa ťa nebojím. Ale mačiatko sa bojím...
- Neboj sa ho, vidíš, aké je maličké. Dáme mu mliečko.

- No pod', Micka, bližšie, neboj sa ho... Pozri, ako papká...
- Aj pradie...
- Tak sa mu iste u nás páči.
- Fúj, či je špinavé! Smiem ho olízať?
- Pravdaže. Ale najprv počkaj, kým sa napapká.
- Nóó, nepapkej už toľko, bude ťa bolieť bruško! Musím ťa vyčistiť, potom pôjdeš buvinkať.

- Micka, vidím, že sa mačiatko dobre napapkalo, keď zaspalo!
- Áno, muselo ísť spinkať, lebo sa mu driemalo.
- To je pekné od teba, že si ho nechala spať na tvojom vankúšiku.
- A čo som mala robiť? Spať sa dá skoro všade, ale NAJLEPŠIE SPINKAŤ sa dá len na mojom vankúšiku.

- Micka, pod' sa napiť mliečko!
- Psst, nevyrušuj nás! Vidíš, že máme kopu roboty! Musím ho olízať, pomasirovať mu bruško, počkať, kým zas zaspinká...
- Dobre, tak vás nebudem vyrušovať.
- Už bude odteraz naše?
- Pohľadám niekoho, komu by sme ho darovali, takého, ktorý sa oň bude starať.
- Mne ho darujmééé... Prosím, prosím!!!
- A budeš sa oň naozajsky starať?
- Budem!
- Každúčičký deň?
- Aj každúčičkú noc!

- Ale pamätaj, že to znamená veľa roboty.
- Ja viem, musíme mu prichystať misku na papaničko, misku na vodu, záchodík, nasypať podstielku do záchodíka... Spod kredenca musím povytáhovať všetky moje loptičky... Možno mu kúpiš makarón...
- No dobre, tak mu vymyslíme nejaké meno a zostane naše.
- Je také guľatučké, mohlo by sa volať Guľôčka...
- Ale raz vyrastie a bude z neho veľký kocúr!
- Tak potom musíme najprv dobre porozmýšľať! Ale potíšku, aby sme ho pritom nezobudili. Pssst...

- Hééj, počuješ ma? Musíme len takto tichučko šepkať, lebo mačiatko spinká...
- Počujem, Micka. Prosím?
- Dúfajme, že nemá blchy! Nechcela by som tie potvory do môjho kožuška!
- Neboj sa, keď aj má blchy, raz-dva to vyriešime. Pôjdeme k ujovi zverolekárovi.

- Hééj, počuješ ma?
- Prosím, Micka, čo zas?
- Dúfajme, že nebude kakávať popri záchodíku, ako ja, kým som bola malá...

Básne

Zvolebnieva sa

Už znovu sa nám zvoliebnieva,
už zas sa človek zhavranil,
zopsul,
zvlčil,
zdiviačil.

Krákajú politické papagáje
nad kosťou našej kostry.

Preskupujú sa zradcovia,
politicky
sa kosa ostrí...

Som?

Áno,
som súčasť zoologickej záhrady,
som tvor v kletke,
či ohrade zákonov EU,
globalizácie a vševládnej permanentnej krízy.

Som občan,
či iba rodné číslo zo súpisu?

Ako ďalej II

Možno sa v krátkom čase,
či v dlhšej dobe
na minerály premením,
skameniem alebo zhnijem,
tu,
v tejto krásnej,
skamenenej,
hrdzou rozožratej
rodnej krajine.

XXX

Nie,
pravdy tu zatiaľ ešte nieto,
iba ak v doma vyrobenom moku,
perlivom nekrstenom víne.

Tak si ho nalejme
a na zdravie,
naše aj ich, si pripíme.

Len čisté víno pime,
len z čistých čaší,
z čistých pokálov.

Aj keď to víno omšovým nie je,
aj keď ho niekto oželel
a niekto iný ošomre.

Vrásky

Na čelo
zlietajú sa vrásky
a za ním
neuróny
plánujú
spáchať
hromadné samovraždy.

Niekomu
klope alzheimer,
mne začalo harašiť,
sa trúsi...

Podotknúť musím,
že zabúdať,
zabúda z nás každý...

Vyvádzanie

Na pokraji
pádu
posledného mosta
medzi nami
stala sa priepasť
spojivom...

Otázky

Musíš,
smieš,
môžeš,
nemôžeš,
vystačíš...

perfektné nekonečno

...nad neistotou žiť,
svoj podiel strážiť,
vykrádať vlastný svet,
byť preplnený prázdnom...
Nie...
Či vari áno...

Dojem

Štefanovi Dováľovi...

*Mám dojem,
že na konci
ciest za istotou
je iba okno
otvorené dokorán
zahľadené
do perfektného nekonečna
bludného kruhu
večných putovaní...*

Náraz

Náraz,
na hranu bytia,
vo svojom raste,
neraz býva
výslednicou farizejstva
neoverených,
opodstatnených
a pritom nepodstatných
klamstiev...
... či poloprávd...

Časy

Maliar sa schystal stvárniť,
či vlastne
stvoríť Monu Lízu...

Zistil však,
zanedlho,
čo mu chýba,
čo vlastne nezoznenie,
a za nič
nikdy nedostane...

že nedostane
späťne,
dominula,
prekliate,
ale v dnešku
a do budúcnosti
tak prepotrebné vízum...

Je z toho zúfalý...
a je mu z toho nanič...

XXX

Rozparcelovali si Ťa,
Pane Bože,
tak,
ako roztrhali
rúcho Ježiša.

Dal si im,
vravíš,
slobodu vôle,
oni to chápu
pod formou zvole.

Viem, iste Ťa tým netešia...

1. 12. 2011

Prázdnota

Zahľadeli sa do seba
on jej do výstrihu
a ona jemu do konta.

Povznieslo ich to
k výšinám...

Dokonca,
krátko,
pobudli aj tam...

Následne,
až zostúpili do abisálnych hlbín prázdna
došlo ku prebudeniu.

Po čase vytriezveli
v bode istôt,
odhalením,
že vlastne našli to,
čo každý občas nájde.

Omam

To podaktorý,
či vlastne nejeden,
už neraz skúsil sám...

A keď aj nerád na to spomína,
definuje to
heslom sebaklam.

25. XII. 2011

Rozchod

Nastavil som vám
zrkadlo.

Nakukol som doň prvý.

Obraz toho,
čo som v ňom uzrel,
ma zdeptal.

Zdrvil a zhnusil.
Pohár je prázdny,
cigareta dohára.

Blenu mám plnú dušu.

Mám zvracať?

Či iba všetko spláchnuť do drezu?

Pohár je prázdny,
cigareta dohára.

Blenu mám plnú dušu.

Mám zvracať?

Či iba všetko spláchnuť do drezu?

Mlčím

Mlčím.

Nevravím nič.

Len v duchu splietam hrubý bič,
ktorým sa chystám vyhnat'
farizejov a mýtnikov z chrámu
aj môjho dočasného bytia.

Nech si len hovejú,
nech kujú plány
drviči tupí,
ničitelia snov.

Keď všetko odpočujú a zasvinia,
zblaznejú.

Nakoniec sami seba zničia.

Básne

Šálka čaju

Dozrieva čaj v šálke...
Plaziaci sa po bielych stenách
Vytŕča parôžky z upareného komína.
Veď voda už dávno zovrela citmi...

Tečiem jej minulosťou,
V nej topia sa mi slová –
Za chvíľu som nemý
A lievam čaj do prachu.
Slnko hreje mokré listy
Vystierajúce sa v tráve.
Na stenách zostáva len
Usušená čajová reč.

Rieka svetla tečie tmou
A fotóny mi ukradli sen
O dobre a zle,
O uvädnutom jablku
Bez semena.

Zabudol som na všetko...
Hľadám snežienku
Dnešného dňa!

Deň a ďalší

V zrkadle sa ráno nespoznávam
Úľavou zmorený.
Iba lúče slnka sa v ňom kúpajú,
Keď odchádzam...
Ale veď prídem znovu a ony na mňa počkajú,
Zavreté v rannej spomienke.

Vyslobodím ich! Do zajtra sa viac nevrátia.
Teraz si len počkám ďalšie ráno.

Jesenné city

V daždi sedím
O skalu pribitý,
Cestujem!

V krajine snov a ideálov,
Konečne sa Slnko ukázalo;
Nechcem ho trápiť zbytočnými otázkami!

Veď sa už stmieva;
Môj sen
V hmle sa stráca.
A znovu hladné kvapôčky do mňa hryzú...

Západ

Na obzore praotcovia sedávajú,
Pred západom.
Do mladosti cestujú spomienkami.

...Ale už je neskoro
A hviezdy sa im v očiach jagajú,
Pozorujú nás. Sú doma.

Vyvešal som si city na tenkú niť.
Vyšívané boli spomienkami,
Opraté od nepríjemností.
Usušili sa
A ukradla si mi ich...

O stĺp sa opieram, zúfalo,
Lebo neviem sa dostať na prvé poschodie.

Čakám...

Ajhľa, tam sú schody!

Rasizmus

Už zďaleka som uvidel dvoch mužov,
Zdalo sa mi, že sú ľudia!
Obaja, beloch a černochoch,
kráčali tým istým smerom.

A ja?

Ja som si ich nevšimal.

Protest

Ublížil si nám tvojou istotou.

Vôbec ti nezáležalo na našom šťastí
... premenil si ho na skyslený cmar,
V ktorom ti z celej duše želám,
Aby si sa utopil!
Potom ho nechaj pomaly umrieť
Pod tvrdým kameňom svojich skutkov!

Staroba

Počul som, že ľudia sa ho tak boja,
Až sa celí roztrasú, keď už len jeho meno
začujú:
Parkinson!
Ale veď to nezvučí až tak hrozne...
Je to také, ach, exotické,
Až myslím na palmy v pivnici a čerstvú vodu
z potrubia!

A ten druhý pán? Alzheimer.
S tým sa nedá vôbec dohovoriť!
Počuli ste o ňom?
Vraj taký je zábudlivý,
Že predvčerom chcel upieť kura v práčke!

Patrick Kysel'

Narodil sa 10. septembra 1993 v Arade.
Lýceum absolvoval v Nadlaku, v rámci
Školského strediska Jozefa Gregora
Tajovského, roku 2012.

Zúčastňoval sa na školských súťažiach
zo slovenského jazyka a literatúry - na
celoštátnych kolách získal aj prvé miesto.
Odmalička rád získaval nové informácie,
nové vedomosti; najradšej mal zemepis,
odbor, ktorý sa rozhodol študovať aj na
vysokej škole.

Dúfa, že sa mu podarí uplatniť sa v tejto
disciplíne.

Rád číta, počúva hudbu, športuje a,
samozrejme, rád cestuje.

O sebe tvrdí, že je optimistickou, veselou
a spoločenskou osobou.

Básne

Kal pravdy

Akú chuť má sučie mlieko?

Žlč v sne a pieseň v mrznúcom ráne
pomalé zmieranie kameňa železa a moci
praskanie zvonov a spôn s pravdou a lžou
jazdenie na vlastnom krdli potupy a nemoci
vdychovanie stáročného smradu klamu a cti
tápanie v blahosklonnosti honobenia a odkazov
tak nízkych zlých úmyslov a vysokých dosahov

Lebo aj kamene sa menia v blato po stopení
lebo sa aj slnce rozpadáva a delí v nás
lebo aj nebesá schádzajú na spodný bod v rozprávkach
akoby večnosť pre človeka nebola stvorená

Katakomby vekov búrajú sa v krvi chudákov
ale aj v spovedi smrťou načatých milionárov
a kde aj samotný boh žmúri dívajúc sa nám cez prsty
pri návrate v pravekú formu svojich prašných atómov

Dcéry faraóna privčas unesenej zo sveta rozkoší
ruže podliehajúcej rozpadu a tuchnutiu
dlhujú hnev tieňom nepoznania a veštenia
a v sprostej pomalosti vesmíru a zeme
stávajú sa iba usadeninou v kale terajších a bývalých
žobrákov mrzákov hýrivcov a skrachovaných prorokov
na dne džbánú času zmiešaní a verní tvaru
v krásnej predstavivosti hladu a sebaspále sveta
bez ktorých sa nemohlo začať ani pobudnúť

Askéti sa teraz pohybujú sťa červy v zdochline na medzi
po čudnom blúznení strasti a spupnosti
blyští krv na mečoch zvedených vojakov
ktorí sa vracajú bez hrdosti s ranami hlbšími od hanby
a tak sa stávajú opätovnými vrahmi a záťažou otcov a detí
lebo vojny sa neliečia drogami medailami a peniazmi
a nemožno ich zabudnúť po návrate z frontov

Každého suchého rána svet zostáva bez ikon a svätcov
skormútení sme vo svojom talári bez kríža a viery
lebo kresťanstvo došlo ku koncu sladkorečivosti
preto všetkým sa blíži koniec
dobrodincom vrahom cnostným kurvám
a nieto nesmiernych zázrakov na konci
veď nik nespláca svoje dlžoby
a koniec je bieda ktorá raz i nás potká

Akoby nás a tých tam ani nebolo

A lepšie tak a lepšie tak a lepšie tak
v povahe svojej

Lebo nový svet nalieha na nás
túžiacich po zmenách

Na počesť trávy

1

Kde sa to vtáky v lete vzdali...?
A spev kde zamiera keď ihličnany pučia?

Snívam stromy v raste a pozdravujem slnce;
podobám sa svojim keď sa s rastlinami spojím,
keď sa bez krokov viniem do výšok,
keď stojím so zakopaným koreňom.

Vysadený.

2

Ako ma v jave dotýkaš, tráva!

V semene som ti bol prítomný, v klíčku.
V jestvovaní širokom, v koreni hlbokom,
aby som si pamätal, vädol a oživoval.

Tráva, ty si všade prítomná!

Na čele mi rastieš. Prsty obrástli tebou.
Myšlienky skákavé prijímaš aj smäd.

Či som bláznom keď sa s tebou smejem.
Alebo ty samou...

3

Sprosté sny. Prespaté noci. Kto príde
by mi rosou kvapol do očí,
prvý hlas nech vydám osamotený...

By som pokračoval vo včerajšom žblnkote.

Ako sa oslávi vznik listu napoludnie
keď sa slnko iba tuší.
Ako sa bdie nad výhonkami
ako spieva zatvorenými očami.

Ako sa plače vo všetkom vyplakanom...

4

Kto sa to šepkom modlí na mojej dlani?
Kto sa to nečujne zlieva dolu ramenami,
Kto sa smie družiť s mojím okom?

Rozprestieram sa nekonečne ďaleko
a prijímam návštevy zôr, prvé kvapky dní,
by sme smútili vedno, by sa nelíšili.

Nerozluční pútnici!

5

Vylej sa, dážď...aj ja to robím deň čo deň.
Usmej sa tráve nech ma do vín vezme.
Nech usnem. By v úteku dňa začal kráčať.
Nech zatuším noc plnú hviezd.
Nech sa okúpem v splne mesiaca
v živej tráve na svitaní!

Naša doba

Nepočítame čas
a nie sme zladení s hodinami
s výrastkami medzi státím a krokmi
a nie sme žltí červení a modrý

a nie sme ani čierni akými sú dni

Vždy v medzipriestore – nezvestní

Nechceme tápanie a bielobu sna
lež kvapku vo všetkom čo prevyšuje dach
čo sa spomína v prázdnom odchode
a nebadanom zostupe k večným vodám

Stratili sme jazdcov v cvale
a míňame ich aj v behu či v smiešnom kráčaní
a tak zostávame so žltými listami
a slovami matere o svojom rode

Príšerne sme sami a skleslí
lebo sa nik odnikiaľ nezalepí
za tvoje dávne spomienky
a bezcennú cenu revu

Nechceme seba vídať
vo vlastnom bahne a citoch
lebo sme sebeckí do konca a po zvonára
po statočného hrobára až po čestnú dúhu
toho svetla z posledného sna
ktoré nik nechápe a nechráni
lebo sme podrytí všemohúcim vencom
ktorý kúpili nám na zabudnutie
nás

Na koho a na čo si spomenieme

Čí je ten úsmev z paluby živých
čo sa ešte bude plaviť oceánmi
kto je tou útechou vyčiaranou lžami
ten hlas umlčaný
a kmitanie zabudnuté na dne mora
ponechané medúzam nech sa množia
nuž kto je tým volaním z dialí
do ktorých sa ťažko plazí
lebo sme malí na stavanie mostov
takí slabunkí že jeden druhému
prichádzame oproti

A pieseň nášho rodu je cudzia
pre vlastný zánik a bôľ
lebo aj pach poklesnutých tu zaváňa
ale aj lesk zmarených ohniska striech

Je načas pochopiť

uvažovať o návrate
veď sa predsa vedno vrátíme
ku kvetom a letnej pále

A žiadostiví sme otcov
bez medzí slamky a paprade

Vráťme sa mi tesní vo veľkom
v kroku a chorobe ku svojim deťom
ktoré spievajú veselia sa a plačú
neviditeľným stáročným časom

Synovia tej istej matere

Po hlase

nech odtečie závet do krvotoku detí
na poľany ktoré nie sú naše
aby sme boli pravdou a svetlom
vyfarbení pokojom
kmitaním čarovných nocí
tokmi sna
svätojánskymi muškami a hviezdami
nevediac o inej žiare
ani o početných tieňoch života
smrti a medzipriestoru
(a nech sa vietor vešia za vieru
a farbu pleti)

narodení sme pred
alebo po búrke
rozpolteného leta
s pravekými hmlami
vždy prítomnými
pri odchode a návrate

družili sme sa s nahotou pôdy
preto nevieme
koľko tam pribudlo teploty

bože môj
svrab nám je pod kožou
vybrúsený hlas v hrdle
olemovaná súčasnosť
rozborenej skaly

divoké sopky burcujú
v odnožiach kvetín

zorničky bez výkriku praskajú
v potulkách svetla
obesení na stromoch života
zamlčávajú spáchaný hriech
v miešaní vzduchu vody a krvi
a zlučovania soli piesku a bôľu

so žezlom kráľov
ničoty a zloby
odňaté koruny búťľavejú v trezoroch
všemohúcej osudovosti

pokorení piesni
obletujú chrámy
pre spásu duše
s vyškľbnutým koreňom dobra
a útechou v chlebe a víne
kým pod nechtami im
odpadky zlodejstva a ľsti

preto treba
zastaviť lode
uprostred burácania zloby a hrôzy
odseknúť ukazovák
čo slnku hrozí
i belasému nebu
hriešne úmysly
a hlasitosť šíalených zahrabať
pod odňaté dvory
tým biednym a poníženým
zavesiť náhrdelník milovaných
i slávu potomkov na krk
aby nevládla svetom samota

rozpíname krídla od hviezdy
k hviezde
aby sme zvedeli o začiatku a konci
biedy majetku a zrady
i povesti
na pleciach zhromaždenej

takže budeme tu
aj po vlastnom hlase

Za slnkom

Desaťposchodová budova oproti mi skôr nezavadzala. Vystavali ju za rok a mne sa zdá, že vznikla za necelý mesiac. Jedno poschodie za druhým sa ticho šplhalo k nebu.

Spočiatku ma to tešilo. Na prízemí bude všelijakých predajní, bánk, súdnych kancelárií, TV-servisov, možno aj verejných pracovní. Otvoria i reštauráciu alebo predajňu piva. Človek sa nebude musieť potíkať po meste. Všetko mu bude naporúdzi. Ušetrí palivo. Auto bude odpočívať. A aj sám sa budem viac pohybovať, čo mi aj lekár radí.

Môj prenajatý prízemný dom bol na miernej vyvýšenine asi štyristo metrov od jazera. Z okna som sa díval na blížiace sa alebo odchádzajúce lode, vdychoval som čerstvý vzduch a širava modrej vody ma naplňala potešením z toho, že sa mi práve tu, na periférii podarilo obstarat' taký nádherný výhľad.

Uvažoval som iba o výhodách, ktoré sa človeku núkajú. Zozadu, z mojej západnej strany sa rozliehalo mesto a ulice ako strely viedli do centra. Z východu – modrosť jazerných diaľok! Z ľavej strany vidno iba dva porastom zahalené ostrovy. Zjari alebo v jeseni ich hmla zastierala svojím závojom, avšak letné rána, keď sa ti zdá, že sa slnečné lúče z vody vynárajú, sú prekrásne. Človek pri tom pohľade dokáže tvoriť nové neskutočné rozprávky, úplne odlišné od tých, čo píše život, ktorý býva zväčša jednotvárny a ustálený, povedal by som "presný ako hodinky". Mestské autobusy zastávajú v rovnaký čas. Rozpoznávam aj automobily, aj ľudí, ba aj staršie dámy so psami, ktoré vedú na prechádzku.

Ako teda hovorím, všetko v rovnakom čase v každej časti dňa. Tak to bývalo celé mesiace. Roky. Zvykneš si. Možno by zachodený poriadok vládol donekonečna, keby dakomu nenapadlo vybudovať činžiak na prázdnom trávniku s niekoľkými topoľmi a ojedinelým krom divého gaštanu.

Vyplnený takým pretrváváním sveta vôkol seba som vôbec netušil, že práve tá budova bude príčinou môjho najhlbšieho rozčarovania, ba aj utrpenia.

Ako stavba rástla, vo mne narastal nepokoj. Nevysvetliteľná úzkosť. Pomaly, ale neustále, sa stupňovala tá nespokojnosť mojej duše, ktorá nutne potrebuje širavu všetkého, teda aj životného priestoru.

A keď už jedného dňa stavbu dokončili, začala sa ma zmocňovať úzkosť z nedostatku svetla a vzduchu. Nikdy predtým som tak výrazne nepocítil tieseň.

Po namáhavej práci v továrni som viac nemohol sedieť vedľa okna, rozbolela ma hlava zízajúc do obra, na ktorom sa v noci striedavo zapájali a zhasínali svetlá. Ten blikot ma sužoval a rozčuľoval.

Áno, na prízemí tohto mrakodrapu otvorili rôzne biznis centrá a predajňa nápojov bola presne uprostred budovy. Mohol som ju navštevovať častejšie než predtým iné podobné predajne v meste. Zalieval som tam žiale a bôľ pivom a whisky, nemohol som sa zmieriť s tým, že nadou zvíťazili cudzie ľudské túžby priblížiť sa k hviezdám. Chceli byť prvé, prvé aj keď slnko vy-

chádza, keď loď prechádza. Keď vietor zapení hladinu jazera.

Stal som sa trpaslíkom. Akoby sa mi nohy skrátili. Akoby sa stratila sila v mojich rukách, ktoré som dovtedy rozopínal, a chcel objasniť teplý a skutočný svet pred mnou. Bol som zahanbený. Urazený. Podcenený. Zničený sivosťou, ktorá prerástla v neznesiteľnú tieseň.

Ani nápoje a výborná strava v reštaurácii, ani pestrosť v osvietených výkladoch, nič z toho ani len za palec neodsunulo mrzutosť odo mňa. Už som uvažoval aj o tom poslednom. Vyleziem na samý vrch obra a z protestu sa hodím do priepasti. Veď je to krivda voči človeku. Je to čin, ktorým sa vraždí pokojný doterajší život vyrovnaného človeka. Je to zaiste zločin, aj keď sa v tom zmätku mŕ a skutočnosti nemôže nájsť pravý vinník.

Vyliezol som výťahom na samý vrch budovy. Tu som v ten podvečer zastihol hodne ľudí nahnutých na železné zábradlie, ktorí priam vpijali krásny výhľad pred sebou. Tie dva ostrovy sa odtiaľto zdali byť bližšie k oku. Lode plávali a za sebou zanechávali trblietavé pruhy.

Vtedy ma premožila veľká túžba zvolať v sebe: "Preboha, ľudia, choďte preč! Toto sú moje panorámy. Toto sú moje obrazy, moje farby, moje vlny... To je zlodejstvo, za ktoré budete pred súdom zodpovedať...!"

Zabehla mi slina. Začal som silno kašľať. Potom, nakoľko sa pamätám, niekto ma dobehol podržať, aby ma takého spadnutého odtiahol ďalej od ohrady.

Niekoľko iných radil:

- Zavolajte pohotovosť! Zomiera človek...!

Jedna mladá dáma s červeným klobúkom - dobre si spomínam, sa zohla a šepkala mi do ucha:

- Pane, nemali by ste sem vychádzať...

- Zvykne si. Hádám sa prvýkrát pozerá z takej výšky.

Chvíľku som bol v bezvedomí. Potom som vstal, bolestne sa usmial a vykoktal:

- Všetko bude O.K. Sám odídem domov. Vďaka, nepotrebujem pomoc...

Deti sa na mňa udivene pozerali. Doteraz im nik nevysvetlil, načo sa sem vychádza. Ostatní pokračovali vo svojich duševných nadchynaniach.

Ale domov som nešiel. Zaklopal som na dvere nájomného úradu na prvom poschodí. Srdečne ma privítal mladší muž. Posadil ma do kresla a díval sa na mňa spýtavým pohľadom, potom riekol:

- Tuná sú byty trochu drahšie, ale máte šťastie! Práve sa uvoľnil jeden jednoizbový na desiatom.

Nezáležalo mi na cene. Nechcel som mu vysvetľovať svoje problémy. Iste by si vypočul niektorú z mojich rozprávok - čo je nepodstatné, lebo kto sa vôbec môže vžiť do cudzích tajomstiev. Zvlášť keď sa viac myslí na zisk než na niečí strach alebo na osobné túžby: byť nad všetkým, dívať sa a vyplňať život nutnými šíravami tejto priestranej krajiny.

Tak som začínal v izbe, ktorej okno bolo obrátené v rovnakom smere ako to na mojom byte na prízemí. Viac som nepotreboval alkohol. Mal som všetko. Aj priatelia ma dokonca častejšie navštevovali a obdivovali moje nadšenie.

Keby som pokračoval v tejto rozprávke plnej oduševnenia, slasti a opojnej šíravy, ona

by trvala presne rok, aj keď sa mne to zdalo iba ako zopár týždňov.

Totožito, za ten čas, tesne popri mojom činžiaku a to presne tak, aby mi zacláňala výhľad, vyrástla druhá budova, o päť-šesť poschodí vyššia. Čo povedať na to. Rozprávka sa iba zopakovala.

Ako predtým, presťahoval som sa do nej a potom do nasledujúcej, ešte vyššej budovy. Ale keď aj ďalšia stavba prevýšila všetky doterajšie, v ktorých som býval a do ktorých som sa bezhlavo z roka na rok sťahoval, nakoniec som musel vzdať ten boj. Nevládal som súperiť v tom nerovnoprávnom zápase o pekné.

Medzičasom vystavali prístav pred najvyššou budovou. Sem prichádzali jachty, loďky a iné plavidlá, ktoré kotvili vo viacero predĺžených a rozšírených prístavoch. Aj tam žili ľudia. Dokonca sa mohla aj prenajať podaktorá kajuta s výhľadom na nekonečné vodné priestranstvá a vychádzajúce slnko.

Uvažoval som: „Veď ja som iba malý človek s trochu viacerými želaniami. Načo toto potrebujem, keď ma už v nasledujúcej chvíli niečo znovu prevýši?“

Prenajal som „večne zakotvený čln“. Okolo mňa voda. Pohľad síce z nižšieho bodu, ale srdce plné...

Nakoniec, nedá mi pokoja: Prečo sa tie objekty nestavajú v opačnom poradí? Aby ľudia jedni druhým nezastierali slnce. Aby jedni druhým neobracali zadky. Prečo v týchto krajinných priestranstvách túžia sa tak nemilosrdne zbit' a šliapať po kráse. Prečo neumožniť všetkým výhľad na slnce dôstojne sa vzpínajúce zo žiariacej diaľavy.

Nateraz mi je vari predsa dobre aj v kajute.

Mohli by ste mi veriť, že v nej večne zostanem?

Preklad **Katarína Pucovská**

Daniel Pixiades, slovenský, čiernohorský a chorvátsky emigrantský básnik sa narodil 5. júla 1931 v Kysáči. Učiteľskú školu absolvoval v roku 1950 v Sombore. Ako učiteľ pôsobil v osadách Seleuš, Veliko Gradište, Kulpín, Srijemske Karlovce, Stari Bar a Sutomore v Čiernej Hore. Koncom roku 1974 sa s rodinou presťahoval do Kanady, kde bol najprv spolupracovníkom a neskôr i redaktorom juhoslovanských novín Naše novine. Žije v meste Thunder Bay v provincii Ontario. Píše po srbsky a slovensky.

Zbierky básní:

Vlny kotvy vlny (Obzor Nový Sad, 1974)

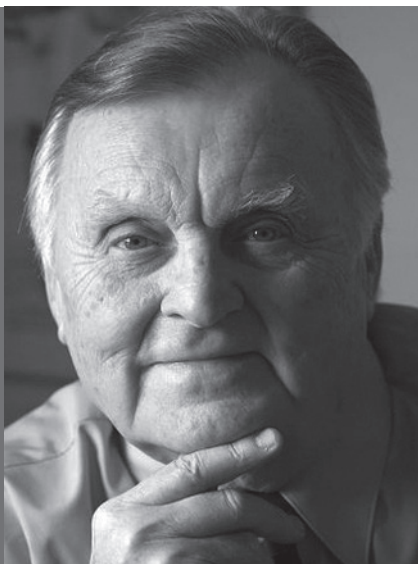
Biti izvan (Kultúra Báčsky Petrovec, 2003)

Ka srcu zemlje (Kultúra Báčsky Petrovec, 2005)

Odasvud sjever (Kultúra Báčsky Petrovec, 2006)

Modrá ríša (Báčsky Petrovec, Slovenské vydavateľské centrum, 2009)

Úlet za srdcom (Báčsky Petrovec, Slovenské vydavateľské centrum, 2011)

Tulák

(úryvok)

Nepodarilo sa mi vykíznuť. Stará mama ma dobehla pri záhradnom plote. Švihla notami ponad egreš tak šikovne, že som nestačil uhnúť, a takého ocapeného ma chytila za rukáv. Odporovať nemalo zmyslu. Nemôžem sa predsa biť so starou mamou.

O chvíľu sme pochodovali po Dvanástoráku. Vpredu ja a za mnou stará mama s pracháčom v ruke. V poslednom dvanástom dome čakal na mňa klavír a nabrčkavená teta Grosová.

Snažil som sa udržiavať odstup, no stará mama ma i tak každú chvíľu dočiahla pracháčom. A veru aj plesla, ako keby som bol oblečený do plyšového pokrovca, a nie do obyčajných tenkých nohavíc. Vtedy som vždy pobehol, aby sa cesta rýchlejšie miňala.

I tak už nebolo úniku.

Na ľavej strane padal skalný zráz rovno do železiarne. Po vysokých koľajniciach sa práve šinul gránik. Spustil obrovský magnet nad horu starého železa, hrdzavý šrot začal vyskakovať a s hromotom sa lepiť na magnet.

Prásk!

Že tú starú mamu baví takto sa ponižovať!

Na pravej strane ulice stojí rad domov. Dvanásť celkom rovnakých domčekov pre zamestnancov železiarne. Dvanásť drevených brán do dvorov a dvanásť malých pozamykaných bráničiek. Každý dom má dva obloky. Do tých sa radšej nedívam.

Eva Lešková otvorila oblok a zvoláva na diváky celú rodinu. Koza sprostá!

Prásk a prásk.

- Doma ma čaká plno roboty, a on sa tu bude obzerat! Človek mu chce dať vzdelanie, aby z neho niečo bolo, - na pochode vysvetlila stará mama Leškovcom, - keď už chudera Milka na to nemá možnosť.

Chudera Milka je moja mamička v Kráľovej Porúbke. A chudera je preto, lebo sa podľa starej mamy pod úroveň vydala za môjho otca. Aj preto, že sa u nás narodilo štvrté dieťa Barborka.

Barborku nemám rád, aj keď je malá ako líščí chvost. Ona je na príčine, že som sa dostal pod starej mamino komando.

Stará mama je generál. To hovorí každý, nielen starý otec. Keď sme sami, rozpráva starý otec ešte inú vec: Ako šiel na vohľady k starej maminej sestre Amálke, a potom sa oženil so starou mamou.

- Chlieb som nechal tak a vzal som si nôž, - pokyvuje hlavou.

Také omyly sa stávali v starých časoch.

A starý otec tým nechce povedať, že by mu stará mama nedávala chlieb. Kdeže! Stará mama nám dáva nielen chlieb, ale aj dobré mäso a krémovníky.

Starý otec tým chce povedať, že stará mama je generál ostrý ako nôž.

Podľa mňa je zas stará mama generál bez vojenskej cti.

Kto kedy videl generála pracháčom preháňať vlastného vnuka celému Dvanástoráku na posmech?

Alebo: prišlo by generálovi na rozum nútiť svojho vnuka, aby sa učil klíkať na klavíri? Keď ten vnuk vôbec nemá hlas ani sluch, čo už dávno povedal mamičke náš pán učiteľ v Porúbke? (Tak nie že by som bol hluchý, počuť počujem všetko, ale pieseň nezaspievam, ani keby mi ju hrali tri týždne.)

Takú hlúposť by generál nikdy neurobil.

Každý generál dobre vie, že nútiť vojakov, aby robili to, čo sa nemôžu naučiť, je vopred prehratá vojna. Farboslepý nemôže čítať morzeovku z farebných zástaviek, lebo by namiesto „plazením

vpred“ mohol prečítať „pohov, večera“. Alebo keby Vilovi Kružliakovi rozkázali zameriavať kanóny, určite by ich pozameriaval do vlastných radov, keď je matematický debil a nevie, koľko má meter centimetrov. A keby taký generál spravil mňa trubačom, mohol by som sa nadúvať koľko chcel, nik by nerozoznal, či trúbim do útoku alebo na ústup.

To by si veru nijaký generál nemohol dovoliť. Raz-dva by ho posadili do basy za prehraté vojny. Iba moja stará mama si môže dovoliť všetko.

Chce ma mojej mamičke vrátiť ako vzdelaného klaviristu a Nemca. Lebo aj na nemčinu ma dala. Aby vraj tí sprostáci v Porúbke videli, z akého vzdelaného domu pochádza chudera Milka.

Tak mám po chlebe a je mi na zúfanie.

Mamička mi v každom liste píše, aby som bol povďačný dobrej starej mame.

Lahko sa jej povie.

Ale čo si pomôžem, keď mamičku mám veľmi rád. Tak už len trpím ako kôň, lebo vykĺznut' sa mi podarí najviac dva razy za sebou. Tretia klavírna hodina je osudná.

Raz po takej tretej klavírnej hodine, ktorú som s chlapcami strávil na Šiklove, išla stará mama tete Grosovej vyvolávať duchov. Vrátila sa v noci. Ja so starým otcom sme už dávno spali. Snívalo sa mi o sibirských snehových pláňach, keď ma zrazu dobehli vlci a začali ma trhať ostrými zubiskami. Chcel som sa spasit' útekom, a – zrazil som starú mamu z nôh.

Lebo to vôbec neboli vlci, ale stará mama. Vyplácala ma po zadku, že som nebol na klavírnej hodine. Keď som sa celkom prebudil, videl som starú mamu sedieť na zemi.

- Ako sa ja len pozriem chudere Milke do očí, - plakala, - ale kto môže za to, že si zbojník po otcovi?

Zodvihol som starú mamu zo zeme, lebo je tučná a sama vstať nevie. Ale toho otca jej neodpusťím, aj keď mi potom dala do postele štyri višne v čokoláde.

Už sme prišli na koniec Dvanástoráku a ja som chcel zahnúť do dvanástej bráničky, keď stará mama zavolala:

- Nože postoj, Paľo.

Zastal som, oči na pracháči, aby som mohol bleskove uhnúť.

- Podrž, - podala mi stará mama pracháč, - ako to vyzeráš, chlapče?!

Začala mi uhládzať vlasy a naprávať viazanku. Veď keby viazanku – ale stará mama mi pred každou klavírnou hodinou dáva na krk bodkavú umeleckú mašľu!

Normálne ju strčím do vrecka, len čo vyjdem z domu. Lenže teraz nebola na to príležitosť.

Páni, keby ma tak videl otec. Ten by sa smial!

Na klavíri už stála bonboniéra s krátkymi nožičkami a dobre známa nezastrúhaná ceruza.

- No vítala, Palinka, vítala, - začala sa rozplývať teta Grosová, lebo ona nič nevie povedať normálne. (Iba žalovať. Žalovať teda vie normálne.)

Zodvihla vrchnák bonboniéry: - Mózerka už čaká.

Vykašlem sa na tvoju mózerku, pomyslel som si ako vždy. Ukazuje mi cukríky ako dákemú koňovi pred drezúrou. Namiesto bičika má ceruzu. Tou ma šibe po prstoch, keď ich neviem prinútiť správne udierať do klávesov. A tej ceruzy si teda užijem, lebo hrať iné ľavou a iné pravou rukou neviem a nikdy sa ani nenaučím. No ešte ťažšie mi padne cmúľať tvrdé cukríky, keď sa mi náhodou niečo podarí. Lebo cmúľať musím potichu a slušne.

- Tak cvičili sme, Palinka moja, cvičili?

- Necvičili, necvičili, - chce sa mi zašušľať, aby sa videla, aká je protivná: lenže to by sa mi nevyplatilo, lebo teta Grosová je síce sladká ako med, ale aj zlostná ako paprika.

Paprika s medom, chachá.

Skúsím ju radšej oklamať.

Keď začína hlavou udávať takt, odtrhnem oči od brčkavých anjelských vlasov, aby mi nepripomínali Vianoce, a rýchlo nalistujem Pohreb báby, jedinú skladbu, ktorú viem. Zahľadím sa do vráskavej tváre, ako že som pripravený, a udriem do klávesov, aby teta mohla začať škreklavo vyspevovať: - Raz, dva, tri, štyri...

Podarilo sa. Teta Grosová na moje šťastie má pamäť horšiu ako krokodíl, najhlúpejšie zviera na zemeguli.

Pohreb bábiky jej predvádzam presne po šiesty raz. Pravda, s prestávkami. Najmenej polovicu klavírných hodín som v poslednom čase strávil na Šiklove.

Dnes som chcel chlapcom, ale najmä Vilovi Kružliakovi, ukázať zjazd s kristiánkami. Doteraz sme sa zo Šiklova spúšťali len rovno. Rozbeh, pár skokov dolu strminou a potom dlhý zjazd z pätami hlboko zaborenými do čiernej strusky. Ja ako prvý som si tento týždeň natrénoval aj kristiánky. To je teda inakší kumšt ako kristiánka v mäkkom snehu. Šiklov je vrch umelý, nasypnaný zo strusky ostrej ako roztlčené sklo. Je strašne vysoký. Hore je strojovňa a tá vyťahuje na Šiklov vagóny spráženej strusky zo železiarne. Vo dne i v noci. Hádám už sto rokov.

Sneh je síce krajší ako struska, ale Šiklov lepší – dá sa z neho spúšťať aj v lete. Len, pravdaže, padnúť sa nesmie. Koža je hneď v ťahu a musí sa ísť čistiť do nemocnice, lebo zadretá struska hnisá a robí horúčku. Takže Šiklov nie je nič pre ufnukaných poserov.

Ale ten Pohreb bábiky viem naozaj dokonale. Ani noty nemusím sledovať.

- Stop! – skríkla zrazu teta. Strhol som sa. Zabdla do mňa ostré vyblednuté očka:

- Ukázala mi riadok, Palinka. Kde hrá. Notu!

Ja somár sprostý, zabudol som obrátiť list!

Odhalila ma.

- Čo je to, Palinkáá!?! – zakričala tenko. Otázku vytiahla až do kviku.

Tak čo. Nič! V takej situácii je najmúdrejšie nepovedať nič.

Na to, aby uverila, že je to úloha z poslednej hodiny a ja som sa ju z pilnosti naučil naspamäť, ma príliš dobre pozná.

Trýznila ma potom skoro do tmy.

Aj topánky som si zabudol v tom hnusnom dvanástom dome.

Šiel som domov v cvičkách a ani som si to nevšimol.

Veru ma ty tak ľahko neuvidíš, paprika jedna medová!

Napišem mamičke, ako ma tu spoločnými silami mučí rodina aj s kadejakými cudzími ľuďmi. Nemôže ma predsa nechať vypustiť dušu...

- prozaička, publicistka, autorka literatúry pre deti a mládež, jedna z najprekladanejších slovenských autoriek;

- študovala na dievčenskom gymnáziu v Banskej Bystrici;

- ako osemročnej jej zomrela matka, otec bol chatárom v Nízkych Tatrách, spolu so štyrmi súrodencami ju vychovala otcova sestra – fakty čiastočne odzrkadlené v jej tvorbe;

- **dielo:** *Hrdinský zápisník* (príbehy školákov), *Čierna hodinka plná divov a fantázie*, *Deti slnka*, *Jediná* (dievčenský román), *Zlatá sieť*, *O jazýčku, ktorý nechcel hovoriť* (rozprávky o prváčikoch), *Brat mlčanlivého Vlka*, *Pomstiteľ* (novela), *Pár krokov po Brazílii* (cestopis), *Tulák* (novela), *Tiché búrky* (román plný zážitkov z detstva), *Horehronský talizman* (pamäti jej otca Júliusa Chudíka), *Stretnutie s nezvestným*, *O vtáčikovi, ktorý vedel tajomstvo*, *O dievčatku, ktoré šlo hľadať rozprávku*, *Rozprávky*, *Dedko a vlk*, *Nízka oblačnosť*.

Klára Jarunková
(28. 04. 1922 – 11. 07. 2005)

Chvála schoulení Kapitola „Židle“

Židle má usnadnit jednu ze základních lidských poloh – sezení, učinit ji pohodlnou tím, že tělu poskytne oporu – nohy nemusí plně nést váhu těla a má-li opěradlo, uleví také zádům a páteři. Zároveň, podobně jako postel, tělo odděluje od země, přinejmenším částečně – dotyk chodidel namnoze zůstává. To vše se jeví jako nesporný zisk, ale současně to představuje ztrátu, jejíž důsledky můžeme pouze tušit. Rozdíl mezi situací těla sedícího na židli a na zemi je ohromný, podobný rozdíl mezi tělem ležícím na posteli a na zemi. Netkví pouze v civilizačním stupni (je ostatně sporné, zda sezení na židli představuje vyšší stupeň) a v odlišnosti západní a mnohem starší východní kultury, kterou charakterizuje právě i odlišný způsob sezení, nýbrž spočívá v samém životním stylu a filozofii. Ty jsou se způsobem sezení, zdá se mi, těsněji svázány, než by se na první pohled mohlo zdát. Západní způsob se tím, že dal před sezením na zemi přednost sezení na židli, lehkovážně vzdal kontaktu se zemí, s živlem země. Tělo sedící na židli se také zřeklo svých přirozených opor, které v sedu na zemi, zejména v sedu se zkříženýma nohama, zajišťují rovnoměrně zatíženému tělu přirozenou stabilitu, bezprostředně související s tělesnými i duševními procesy, s prouděním energií, s homeostázou. Ačkoli židle bývá konstruována tak, aby tělo dosáhlo chodidly na zem, je tělu přizpůsobena jen do určité míry: oblé, „jinové“ tělo se při sezení na židli přizpůsobuje svým tvarem židli – neúprosně pravouhlé, tvrdé, nepoddajné, „jangové“; měkký fotel, do něhož se tělo zaboří, vyrovnává tento nesoulad jen zčásti. V přírodě se způsob sezení, při němž jsou nohy zalomeny v pravém úhlu a spuštěny na zem, uplatní jen zřídkakdy, neboli tělo nastavením svých jednotlivých částí, mimo interiér v širším smyslu pro ně neobvyklým, „kopíruje“ linii židle. Dalo by se říct, že židle venku žijící a pohybující se „divoké“ tělo krotí, tělo chodící, běžící, tančící zastavuje, „civilizuje“, vnucující mu určitý styl – styl, který se rozvíjel v souvislosti s čtverhranným obydlím v krajích chladných zim. Sedátka se zvedala stále výš nad zem, přičemž svou roli v tomto procesu nepochybně hrála i společenská hierarchie – trůn byl vyvýšen nad ostatní sedadla. Kafka v Procesu ideu trůnu příznačně „shazuje“: „vznešený“ a hrozivý soudce na obraze v advokátově pracovně sedí „divadelně“ na trůnu – kuchyňské židli, na níž byla složena stará koňská houně. Židle se etablovala společně se stolem a utvořila s ním základní dvojici interiérového mobiliáře. Tělo sedící na židli – zkázněné, víceméně znehybněné – ustupuje do pozadí, vnější tělesná aktivita se omezuje na minimum (vnitřní aktivita, spojená s permanentním usilováním o stabilitu, ovšem neustává), aby se člověk mohl intenzivně věnovat

hodování či společenské konverzaci, o samotě pak četbě, psaní, přemýšlení, vyžívání.... Tam, kde do našeho světa zasahuje mýtus a legenda, ukazuje se podobně jako lože i sedadlo jako cosi nejistého, nebezpečného: Théseus usedne v Hádu na křeslo Zapomenutí, s nímž mu sroste tělo; jindy je přikován k ohnivě židli – „tradice“ elektrického křesla sahá, jak vidět, hodně hluboko. Usednout v Putování za Svatým Grálem na Nebezpečný stolec, jeden z dvanácti stojících kolem Artušova kulatého stolu, znamená podrobit se zkoušce, v níž uspěje pouze vyvolený, jiným hrozí záhuba. Tím však, pokud je mi známo, tradice kouzelné, posvátné židle končí – židle, pokud se nejedná o trůn, zůstává veskrze profánní, v „nemytické“ měšťanské éře, v interiéru měšťanského domu a pokoje se její existence stala něčím téměř „banálním“. Čím víc pak v tomto prostředí měly tvarování a měkkost sedadla přispívat k zvyšování pohodlí sedících, tím víc se židle podobala křeslu. Na židli podobné křeslu, vzdalující se od hodovní tabule v hradní síni, od jídelního stolu v měšťanském pokoji, zůstával sedící sám se svým tělem, jehož hranice a intimita (i nahota) byly měšťanskou morálkou přísně střeženy a bráněny. Židle jako místo k sezení se významně liší od lavic – především právě tím, že je určena pouze pro jednoho. Jako by i tento kus nábytku stvrzoval tendenci k individualismu, která se především na Západě rozvíjela od antiky a prosazovala se i tam, kde u stolu sedělo více osob: tělo sedící na židli se oddělovalo od těla druhého, s nímž při sezení na lavici více či méně přicházelo do kontaktu – hospodská lavice těla sblížuje a zdůvěřňuje. Je pravda, že židle vytváří tělu i ve společnosti jisté soukromí, vyhrazuje mu jistý, byť minimální životní prostor, ale za tu cenu, že ho zároveň v jistém smyslu odsuzuje k osamělosti, osiřelosti...

se narodila 1946 v Praze v umělecky zaměřené rodině. Po studii jazyků, (ruštiny, češtiny, francouzštiny), a srovnávací literatury na Univerzitě Karlově v Praze pracovala jako redaktorka v nakladatelství Odeon. Od poloviny 70. let dodnes se věnuje badatelské práci v oboru teorie literatury v akademických vědeckých ústavech v Česku. Je autorkou literárněvědného díla: monografií, (např. Hledání románu, 1989), studií a překladů (např. Román jako dialog M. Bachtina, 1980). Její beletristické a esejistické knihy, zvláště románová trilogie Trýznivé město – Podobojí, Kukly a Théta z devadesátých let, jsou přeloženy do francouzštiny, němčiny a polštiny. V roce 2011 získala Státní cenu za literaturu Ministerstva kultury ČR a v roce 2012 získala Cenu Franze Kafky, kterej posláním je ocenění umělecky výjimečné literární tvorby současného autora, jehož dílo oslovuje čtenáře bez ohledu na jejich původ, národnost a kulturu, tak jako dílo Franze Kafky, jednoho z největších autorů moderní světové literatury.

Daniela Hodrová

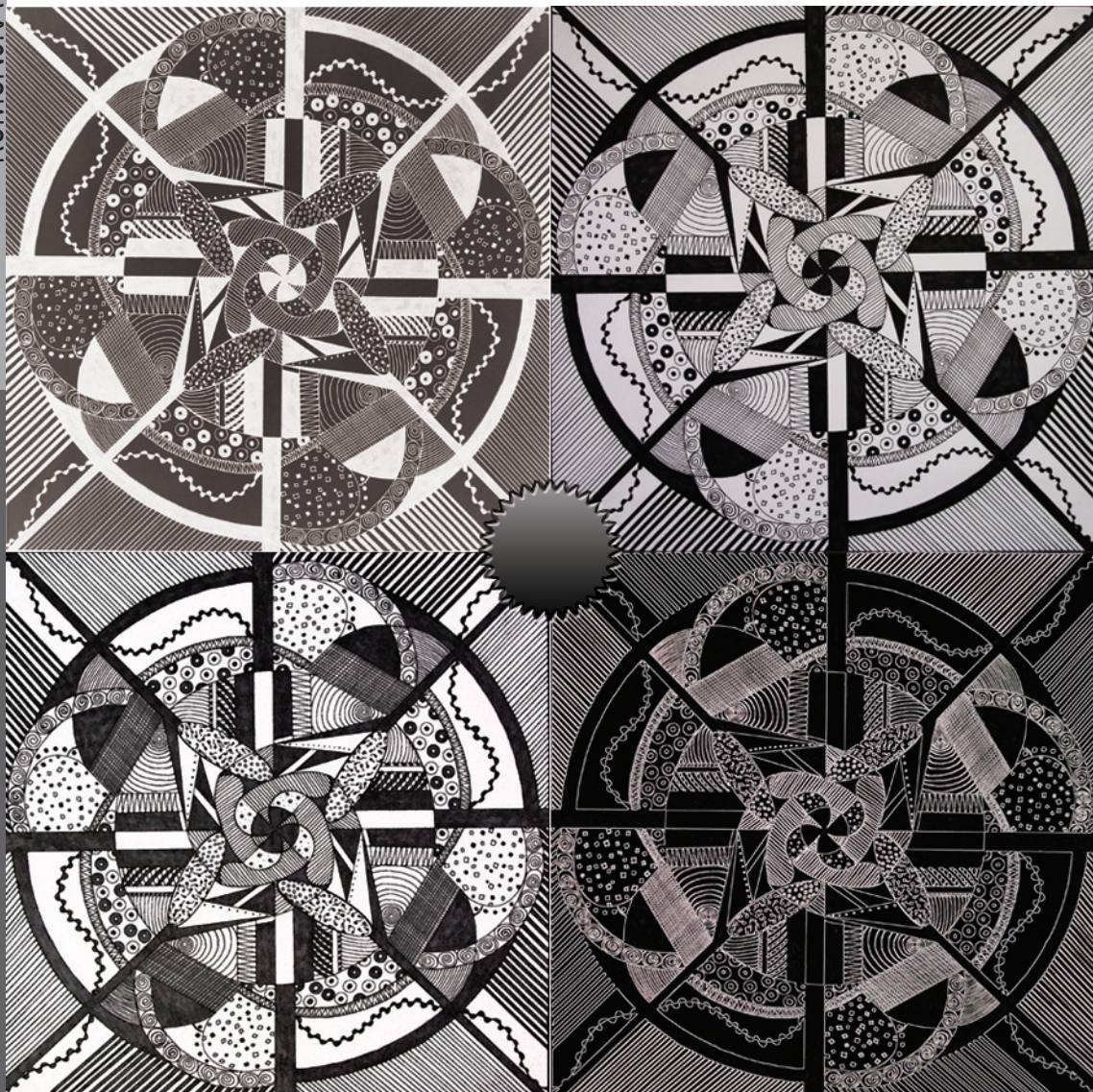

Belasé šaty

Máš na sebe tie belasé šaty
z tenkej látky.
Rozopnem si ďalší gombík
na košeli,
chcem zacítiť leto. Máš bosé chodidlá.
Je o tom celá povesť.
Prikotúľam sa k tebe.
Usmeješ sa. Prisdaneme si bližšie,
objímam ti plecيا. Rozprávaš mi
o sebe.
Telo povesti ma vtlačí
do trávy.
Opitý účinkom súvislostí slov
začínam spievať jednu pieseň za druhou,
kým ty hladkáš dlaňou ich temená
a stále rozprávaš.
Asi piesne vyrastajú zo slasti, ktorou lačno
počúvam tvoje neutíchajúce
rozprávanie; možno sa ani nemôžeš zastaviť,
piesne sa vo mne množia
a normálne by som sa mal čudovať,
odkiaľ sa doberajú, ibaže
nemám to ako zistiť, veď
ty im stále hladkáš temená
a začínaš spievať tiež.
Po čase sa vznesieme, ďaleko, ponad Zem, kamsi celkom
dovysoka,
zahalení tvojimi belasými šatami.

Pastel

a dievčatá uzreli toho smutného mladíka
 vietor mu roznášal slzy v jarnom daždi
 ponad mesto
 obkolesili ho rýchlo mu uvili
 trňovú korunu zatancovali mu okolo hlavy
 ovenčenej
 potom vietor prestal ctený súd vyšlo slnko

obraz básne

tárne sa zalistili
 červený západ zahalil trhovisko
 inkvizítori ho zdrapli a odniesli
 ja som zatiaľ upiekol báseň
 vybral som ju z pece
 podobne ako spolubrat gogea telo z tela básne
 berte ju a lámte toto je jej telo
 to druhé obraz

**ako by mi ozaj pristalo spievať poldruha hodiny,
 zrána**

Obšmietam sa okolo seba po izbe,
 načúvam hlasom sídliska, periférie.

Títo raz večer,
 tak pri západe, vskutku prídu
 a zožerú ma,
 len tak pri kuse reči, zo žartu.

Potom si poviem, Pane, ako by mi ozaj pristalo spievať
 poldruha hodiny, zrána:

HARE KRISHNA HARE KRISHNA
 KRISHNA KRISHNA HARE HARE
 HARE RAMA HARE RAMA
 RAMA RAMA HARE HARE? zatiaľ čo
 týmto možno ani nenapadne meditovať
 nuž ich duša upadne
 do najsrandovnejších rodov
 (rastlín & zvierat); už-už sa rozjasám
 nad toľkou flórou a faunou
 nakoniec.

Oh, Vyasa,
 či som starý a sprostý,
 keď takto básnim. Len vyslúžené súcno
 stojí a čumí na mňa, sama kosť a koža, stojí a čumí na mňa.

bolest'

BOLEŠŤ

Istý človek z našej štvrte
skúšal napísať rozprávku
o láske. Určite nie
len tak, nadarmo. Ani neviem,
aký mal k tomu motív. Možno ho kváril pochybný čas
alebo možno nemal
žiadnu inú robotu. Alebo čosi prečítal. Nemám
to odkiaľ vedieť. Mysľou mu prebehli
mená známych žien
a všetky tie príhody. Pristaviť sa
pri hociktorej by znamenalo
zradu. Vylakaný predstavou, že možno
nikdy nemiloval,
zdalo sa mu blbé uchýliť sa
k iluzórnym záležitostiam. Praskot pušiek
v mestskej strelnici jeho triafal. Sledila ho
morozita. Báł sa vyjsť.

teraz by som písal lenže nemám slov

teraz by som písal lenže
nemám slov
slov takých
na písanie
a tak si vravím:

je noc ty ležíš v posteli
 a čakáš si spánok
 ktorý možno príde. nuž vyšiel som si zafajčiť
 vonku som aj pohľad uprel (na hviezdy)
 len tak mimochodom no
 keďže sú oblaky
 z ktorých pršalo len
 oblaky som videl
 aj to čo som fajčil.

chodieval som ako mŕtvy v daždi
 znečisťoval som atmosféru antihmotou
 pobúrene ma odsunovali
 zhovievavo ma ochraňovali
 pýtali mi občiansky preukaz
 a nosili ma na pozlátanom pohrebnom voze nádeje
 že všetko je prechodné
 dievky sa kvôli mne pýrili
 a seriózní ľudia ma vyhánali
 horšie to ani nemohlo byť
 páchal som zbabelstvá a líškania za ktoré by sa hanbili kupliari
 zarytci
 a kolportéri podlostí – anjeli ma vyhostili do spoločnosti
 drobnejších čertov
 aj títo ma zapudili ako nevhodného
 teraz ani neviem kde by som ešte mohol skúsiť
 slečna
 môj zomknutý mozog uvidí čo povie
 a ako ešte popýtam o zelený oheň
 keď sa rozhodnem prejsť a kde
 dostanem ako-tak konvertibilnú informáciu

ROZHOVOR SEBA SAMÉHO SO SVOJOU PAŇOU

Radšej ti napíšem o tomto večeri.
 Začal zas fúkať
 vietor. Vidno ho na konároch aj na

uteráku z lodžie. Rozprestrel som aj
bielu plachtu. Dúfam že večerný vietor
donesie sneh. Práve
tým z poschodia nad nami čosi vypadlo
a strhol som sa. Mesiac
zažiaril cez oblak ako
strieborná miska. Rád by som ti
ho ukázal. Nie si tu
tak myslím na teba. Teraz by bolo
úžasne prechádzať sa obidvaja
v noci ulicami diškurovať o
oblakoch a mesiaci uháňajúcich po oblohe.
Nespomínam si že by sme to spolu robili
Dakedy.

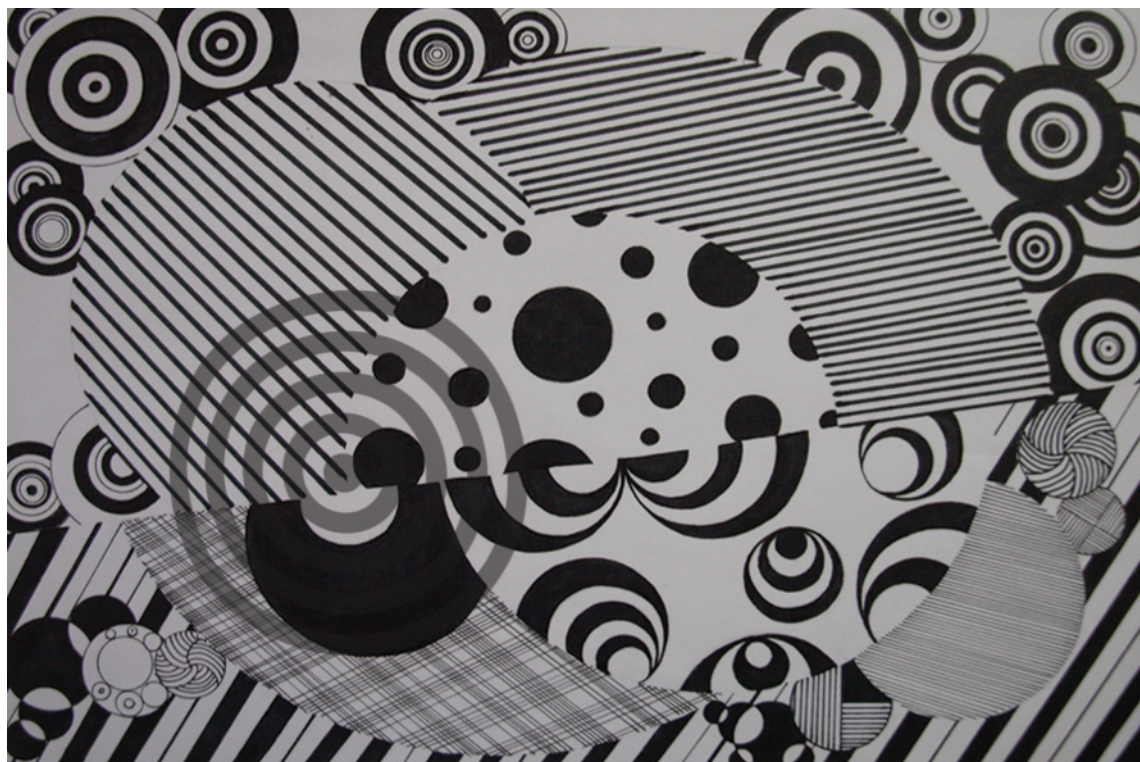
Ani my ani ovečky

Sedíme pod dvestowattovou
žiarovkou. Dovolíš mi písať?
Spomínaš si ešte na pýchu
s ktorou som ti vravel že musíš
viackrát prepisovať. Hádam len chápeš
rôzne pýchy. Najrôznejšie.
Vravíš že dávaš prednosť počítaču. Mnohí
siahajú po internete. Nuž ozaj,
načo toľko prepisovať. Ani neviem
čo sú to tie weby ale ani
ovečky neviem pásť. Radšej prehrám
kopu setov
v stolnom tenise. Potom vyhodíme
zošity von oknom. Podpálme
knižky a odvráťme
chrbát informatike aj
všetkým múzam čo na nás nepozrú.
Keby sme ovce pásli zašli
by sme ďaleko. Možno až
tam kde sa nám teraz zdá že sme
nikdy neboli. Ani my ani ovečky.

toľko vecí čo sa mne prihodí zistím
na druhý deň že sa aj druhým prihodili a koľko
vecí čo sa iným stávajú mne sa
nestali
aha prechádza krása naokolo ako by som ju
z cesty zvedol

Posledné čítanie

prelistuj ma
Pane
a polož ma
pozorne na miesto
ale ešte predtým
utri zo mňa
prach
tvojou božou dlaňou
alebo ak máš
poruke
tak handrou
alebo čím môžeš

básnikova múza

nauč ma gramatiku lásky
 a kúpim ti na šaty
 na konci týždňa keď bývajú svadby
 vezmem ťa do svadobnej siene do
 kostola a k fotografovi
 a každú nedeľu pôjdeme
 tam kam chodia všetci tí čo nemajú
 kam ísť do kina
 do cukrárne konča
 ulice kúpiť tekvicové
 a slnečnicové jadierka raz mesačne
 najesť sa v reštaurácii klobásku
 s fazuľou a uhorkovým
 šalátom len nás nauč
 gramatiku lásky celý
 svet prejavuje záujem
 ó! básnikova
 najneposlušnejšia múza

preklad Anna Räu-Lehotská

Petru M. Haș

- Narodil sa 10. júla 1947 v obci Mișca, župa Arad.
- Základnú školu vychodil v rodnej obci a strednú školu v meste Chișineu-Criș.
- V roku 1973 absolvoval Filologickú fakultu v Temešvári.
- Debutoval v roku 1969 básnickou zbierkou *Dor negru* (Čierna túha).
- Po dlhšom odmlčaní nasledovali zbierky *Liniește* (Ticho) 1983, *Fărâme de PrOfET* (Odrobinky PrOfETA) a *Wagram*, obidve v roku 2002. V roku 2009 mu vyšla kniha *Lectura de apoi* (Posledné čítanie) a v roku 2010 *Când au venit imaginezii* (Keď prišli imaginácie). V roku 2011 publikoval básnickú zbierku *Preotul din pădurea a patra* (Farár zo štvrtého lesa).

Potrebovať toho druhého

Tráva je suchá a kone spásajú spomienky zelených travín
alebo možno len suchej zeme,
akoby spálenej, ryšavej,
ako občas chrúma zem
neustriehnuté útle dieťa...

a
občas
pri niekom musíš spásat' zem,
nie trávu, ale zem...
lebo trávu spálilo, uschla už dávno či len teraz,
už si ani nespomenieš na jej chuť,
tú krehkú, sladkú
a krása
a sviežosť
a ukojenie jej vlahou
a šteklivá hebkosť trávy,
tráva tvojho rána,
tráva stále nová,
čerstvo vybozkávaná
a strapcami obsypaná
rosou...

a pasieš sa niekedy alebo od istého času
na suchej trávě, bez chuti a bez sýtosti,
pasenie je zdĺhavé
a unavujúce až po bolesť...
lež nesmieš sa najmä teraz vzdat',
zbehnúť,
opustiť toho, ktorý je dôkazom, že ešte sú lásky
naozaj krásne
a do sýtosti,
aj keď teraz niet krmu ani na miestach dobrej pamäte.
Mič! ... a spásaj suchotu
nestrácaj nádej a dôveru v dobro a lásku,

i keď aj tohto roku je leto suché
ako duté a drsné slovo,
alebo ako pálivý ničivý vietor,
aj keď i suchej trávy je málo a ubúda stále,
ty len buď trepezlivý,
múdry a dôveru maj,
ďalej sa kým, čo aj zemou!...

odkiaľsi,
odkiaľsi z vysoka alebo spoza lesa
hoci ty ešte nevidíš, necítiš, nebadáš,
(pre svojich očí žiar...)
práve sa schyluje k nevidanej,
požehnanej,
tebou zaslúženej
búrke
a tráva znova vyklíči,
porastie zas, zazelená sa
a ťa nakfmi...

ty múdry a trepezlivý
postoj, pohovej pri tom druhom
ako
v izbe pre hostí, na skrini
hovie si dobrá vôňa dulí,
veď si predsa spomínaš zo svojho
detstva drobného, ako tvoja mama či starká
tam ukladala v pôzdnej jeseni dule
ako také okrúhle ikony!

31. august 2012

(Preložila Dagmar Mária Anoca)

Slovenské kultúrno-osvetové spolky medzivojnového obdobia v Rumunsku

V ohni Prvej svetovej vojny sa rakúsko-uhorská monarchia rozpadla a na jej troskách vznikli nové národné štáty. Medzinárodná delimitačná komisia určila jednotlivé hranice a tak sa začala písať nová kapitola politického, hospodársko-spoločenského a kultúrneho života. Keď majoritné národy začali uvádzať do života svoje národné inštitúcie – vládu, ministerstvá, súdnictvo, vojsko a pod., zložitá ale zostala situácia menšinových národností, teda aj nadlacksých Slovákov, ktorí už dávno obývali juhovýchodnú časť Uhorska v kraji známom ako Dolná zem – maďarsky Alföld. Do ustálenia hraníc tunajší Slováci nadväzovali na seba v kultúrnych, ale aj hospodársko-spoločenských otázkach a pritom mali pocit, že sú doma, všetci známi a tak trošku aj susedia. Príkladom tohto tvrdenia sú napríklad čulé styky nadlacksých Slovákov s tými žijúcimi na Slovenskom Komlóši, Veľkom Bánhedeši, Pitvaroši, Sarvaši a pod. Ženením sa, vydávaním sa tieto styky udržiavali a prehlbovali. Na známych jarmokoch v Nadlaku sa Nadlačania stretávali, vymieňali si – kúpou a predajom – tovar s Komlóšanmi. Vzájomne sa informovali o živote tej alebo onej rodiny. No uvedomovali si aj to, že nie ich vôľou sa teraz stali príslušníkmi iných štátov a osud im dal do vienka prívlastky ako... menšinová národnosť, spolunažívajúca národnosť, minoritári a iné. Bola to hra osudu a tak bolo potrebné sa s ňou vyrovnávať. Vedome a čiastočne aj podvedome sa začala pociťovať potreba združovať sa v niečo, čo by bolo ich, kde by sa cítili doma rečou, myslením, zvykmi a pod. a tak sa začali združovať či organizovať do rôznych dobrovoľných spolkov. Tieto spolky vyvíjali bohatú kultúrno-osvetovú prácu a udržiavali živým pocit národného povedomia.

Veľmi známym spolkom, ktorý sprevádzal bohatú činnosť v radoch Nadlačanov, bol *Slovenský ľudový kruh*, ktorého viac než dvadsaťročný predseda, evanjelický farár Ivan Bujna, v jeho knižke *Dejiny Slovenského ľudového kruhu 1904-1934* vyzdvihol úlohy i ciele tohto voľného združenia, vzdelávať svojich rodákov, budiť a šíriť medzi nimi národné povedomie. Skupina nadlacksých horlivcov 12. júna 1904 zvolala ustavujúce valné zhromaždenie, kde bol zvolený prvý výbor a boli prečítané stanovy. Tieto boli zaslané na Ministerstvo vnútra a neskôršie, 14. septembra 1904, aj schválené a tak bol založený ľudový kruh, aj pričinením Ľudovíta Boora. Po niekoľkých mesiacoch ľudový kruh zadržal prvú besedu – kultúrny program. Ešte toho roku bolo založené *Divadelné*

ochotnícke družstvo, ktorého úlohou bolo organizovať divadelné predstavenia. V krátkom čase boli nacvičené a predstavené divadelné hry *Obžinky*, *Civilné manželstvo*, *Amerikán*, *Truc na truc*, *Slovenská sirota* a iné. 23. októbra 1927 vzniká, ako odbočka, *Telocvičná jednota Sokol*, čo členstvo prijíma s radosťou. Predseda vyjadruje verejne radosť nad založením tejto odbočky a vyzdvihuje jej vznešený cieľ a úkol: „v zdravom tele zdravý duch“.

Spolok svoju bohatú činnosť sprevádzal najmä v radoch skromného nadlackského obyvateľstva, roľníkov; rozplynul sa v podmienkach nových reálií po Druhej svetovej vojne.

V roku 1919 vzniká v Nadlaku ďalší dobrovoľný spolok, známy v radoch majetnejších Nadlačanov ako *Hospodársky spolok*. Jeho členovia sa stretávali zriedkavejšie; išlo im o prehľad hospodárskej situácie v mestečku.

Iným veľmi významným spolkom, ktorý vyoral hlbokú brázdú vo vedomí obyvateľstva tohto mestečka, bol *Kultúrny spolok*. Bol založený 20. októbra 1924, keď boli predstavené, udobrené a podpísané jeho stanovy. Tieto boli predstavené Aradskej sedrii, ktorá potom 7. marca 1925 spolkovú činnosť verejne povolila. Prvým predsedom sa stal Samuel Kubica, riaditeľ miestnych slovenských škôl. Aj tento spolok vyvíjal bohatú kultúrno-osvetovú činnosť: organizoval zábavy, jeho členovia nacvičili a predstavili mnohé divadelné hry, zorganizoval pre dané podmienky bohatú knižnicu, ktorú dal k dispozícii každému čitateľovi, napríklad v roku 1928 spolok vlastnil 211 kníh, ktoré boli vypožičané 574-krát v respektívnom roku. Aj počet členov sa zväčšil: v roku 1924 bolo 24 zakladajúcich členov a v 1929 počet vzrástol na 236 členov. Známa je aj snaha o zakladanie filií v Nadlaku ako aj mimo. V správe uvedenej 5. apríla 1936 mal *Nadlackský kultúrny spolok* 11 filií v Nadlaku, v banátskej ako aj bihorskej oblasti.

Na zasadnutí z 27. februára 1936 sa v spolku prvýkrát jednalo o otázke založenia *Zväzu československých spolkov* ako jednej reprezentatívnej organizácie Čechov a Slovákov v Rumunsku. Otázkou predostrel úradujúci predseda Dr. P. P. Dovál, ktorý bol 21. februára 1936 pozvaný na krajskú porotu do Bukurešti, na ktorej sa jednalo o založení spomínaného spolku. Po dôkladnej analýze podmienok, úlohy a poslania *Zväzu československých spolkov* sa členovia rozhodli vstúpiť do zväzu, ktorý sa neskôr rozplynul, ale jeho členovia boli aj zostali významné osobnosti nového spoločného združenia Slovákov i Čechov v Rumunsku – *Československého zväzu*.

Mnohí členovia *Kultúrneho spolku* boli mladí ľudia, študenti. Obyčajne v lete alebo cez prázdniny prichádzali domov do Nadlaku a zúčastňovali sa na rôznych akciách organizovaných spolkom. Títo členovia boli iniciátormi filiálky *Slávia*, známej pod názvom *Nadlackský slovenský tenisový krúžok*. Cieľom tohto združenia bolo rozumné a užitočné využívanie voľného času študentov: hrali tenis, pestovali svoju reč, obohacovali si slovník slovami súdobej slovenčiny, sledovali novinky slovenskej literatúry, orgnizovali spoločné výlety, oberačkové zábavy. 26. septembra 1927 predstavili

aj divadelnú hru *Jánošík*, na ktorú sa potom ešte dlho spomínalo.

Najvýznamnejším spolkom Čechov a Slovákov v Rumunsku bol *Československý zväz*. Začiatky tohto spolku treba hľadať v rokoch 1929 až 1930. Poprední národní a kultúrni činitelia sa prvýkrát stretli v Nadlaku v 1931. Cieľom stretnutia bolo založenie Zväzu ako strešnej organizácie všetkých spolkov a organizácií. Pokus sa nepodaril. Ani druhé stretnutie v roku 1936 sa nepodarilo. Spolok sa nezaložil, príčinou asi bola nesúdržnosť. Tretie stretnutie sa konalo v Arade 12. februára 1938, keď všetci prítomní delegáti sa jednohlasne vyjadrili o jeho založení.

A tak sa spolok založil.

Rumunské úrady sa s pochopením pozerali na vznikajúce organizácie, ale, žiaľ, svetová situácia sa začala meniť, nebezpečie fašizmu ohrozovalo beh kľudného života a tak činnosť spolku – ktorá sa začala sľubne rozvíjať – ochabla, až sa úplne odmlčala. Niektoré spolky boli dokonca zakázané úradne. Ide o *Telocvičnú jednotu Sokol*.

Nová plodná činnosť sa začala rozbiehať po skončení vojny. Prvé valné zhromaždenie v nových podmienkach sa uskutočnilo 1. júla 1945 v Arade. Stretnutie sa ale nevyhlo určitým prekvapeniam: časť prítomných delegátov neuznávala nový výbor, ktorý bol zvolený len malým počtom členov, v časoch násilia, a žiadala navrátiť sa k vedúcim orgánom spolku z roku 1938, na čele s predsedom ing. Ambrušom, k čomu sa potom aj pristúpilo. Na mimoriadnom valnom zhromaždení z 21. a 22. októbra 1945 sa konali voľby nového predsedu, podpredsedu, tajomníkov a iných úradníkov zväzu. Na dennom poriadku bolo aj zriadenie sekretariátu zväzu v Rudohorí, Temešvári a Bukurešti. Pri tejto príležitosti boli odoslané pozdravné telegramy kráľovi Michalovi I., rumunskej vláde, prezidentovi československej vlády E. Benešovi.

Za týchto podmienok sa činnosť zväzu začala rozbiehať na nových základoch pre dobro českej i slovenskej národnosti v Rumunsku. Všetci členovia, ale najmä vedúce osobnosti všemožne podporovali rozvoj školskej siete pre deti rodín českej i slovenskej národnosti v Rumunsku. Za pochopenia rumunských orgánov sa v duchu československo-rumunskej dohody z roku 1936 na tieto školy dostali učiteľské kádre zo Slovenska, v tomto duchu sa v roku 1945 otvoril v Nadlaku prvý ročník *Československého gymnázia v Rumunsku* s vyučovacou rečou slovenskou (dve triedy), ktoré sa neskôr, po roku 1948, zmenilo na *Slovenskú pedagogickú školu*. Táto škola za svojho jestvovania vychovala viac než 100 absolventov, ktorí potom pôsobili na slovenských i českých školách v Rumunsku.

Vyriešená bola aj situácia slovenských študentov z Rumunska, ktorí navštevovali vysoké školy na Slovensku. Ujala sa ich *Slovenská liga* a pomohla im materiálne i morálne. Pre týchto študentov bol v Bratislave zriadený internát.

Právo na voľný priestor Nová zbierka próz Anny Räu-Lehotskej

Kto pozná doterajšiu prozaickú tvorbu slovenskej spisovateľky z Nadlaku a profesorky tamojšieho Lýcea J. G. Tajovského **Anny Räu-Lehotskej**, ročník 1964, bude pravdepodobne príjemne prekvapený pri čítaní jej novej zbierky krátkych próz *Voľný kúsok priestoru*.

Autorka nám predkladá plody svojej obraznosti a citlivo zvnútornené výpovede. Každý z nás má onen symbolický priestor, v ktorom sa môže celkom slobodne pohybovať, ale v ktorom naň číhajú aj nástrahy najrôznejšieho druhu. Tieto lyricky ladené príbehy svojím tematickým zameraním aj naďalej ostávajú viac či menej v blízkosti autorkinho okolia, avšak na rozdiel od predošlých obrazov z každodenného života jej drobnokresby zvyrazňujú duchovný rozmer. Jedným z príznačných rysov týchto textov je sústredenie sa na detail. Pero A. R. Lehotskej pripomína maliarov štetec, ktorým nanáša na paletu pastelové farby, vyplňujúc ju bodkovaním ako impresionistické plátno.

Na rozdiel od predošlej zbierky *Zvitok predsavzatí*, kde prostriedkom narácie bol živý, až hlasitý dialóg, v jej nových prózach prevláda reflexívna zložka. Svojimi črtami nastavuje zrkadlo duševným pohnútkam, ktoré ovplyvňujú situáciu človeka a jeho myslenia v dnešnom svete. Väčšinu týchto textov by sme mohli charakterizovať ako drobné psychoanalýzy.

Iné, spravidla celkom krátke útvary, možno označiť za básne v próze alebo akési štúdie k obrazu. Aj tu sa prejavuje schopnosť autorky zviditeľniť situáciu jedinca v zložitom komplexe medziľudských vzťahov a naznačiť jej krehkosť. Pritom väčšina próz práve svojou reflexívnosťou akoby predznamenávala tendenciu a či autorkin rozbeh k epickej šírke, smerovanie od zátíši k freskám, inými slovami od poviedok k rozsiahlejším prozaickým útvarom.

Z vývojového hľadiska knižka A. R. Lehotskej prináša nové pohľady na skutočnosť, rozširuje obzor našej vnímavosti a tým nepochybne prispieva k spestreniu a obohateniu prozaického žánru a kultivovanosti štýlu slovenskej dolnozemskej prózy. Obrazne povedané, ak vychádzame z predošlej zbierky, autorkine predsavzatia sa tentoraz naplňujú ďalším tvorivým činom.

Ján Botík: Dolnozemskí Slováci

Tri storočia vystaňovaleckých osudov, spôsobu života a identity Slovákov v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku a Bulharsku. Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2011, 340 s. ISBN 978-973-107-067-4.

Autor knihy etnológ Ján Botík (1938), známy nielen svojimi dolnozemskými koreňmi ako najmä obetavou bádateľskou prácou na tej „roli dedičnej“, ktorou je pre mnohých z nás Dolná zem, autor a spoluautor viacerých štúdií, článkov, zborníkov, monografií, editor, univerzitný profesor (na emériture) v tomto zväzku uverejňuje štúdie pokrývajúce hlavné oblasti jeho odborného záujmu. Ako vyplýva z *Edičnej poznámky* (s. 332-333), do zväzku zaradené práce sú upravené verzie štúdií a článkov predtým uverejnených v časopisoch, zborníkoch kultúrnych, vedeckých, univerzitných, príležitostných (Dolnozemský Slovák, Slovenský národopis, Acta Historica Neosiliensia a i.), ako aj v zborníkoch z konferencií kultúrnych a vedeckých ustanovizní Dolnozemských Slovákov.

Kniha vyšla v edícii *Knižnica Dolnozemskeho Slováka*, ilustrovaná fragmentmi diela Lászlóa Mazána zo zbierok Múzea Mihálya Munkácsyho v Békešskej Čabe, s finančnou podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Obsahuje 18 prác, rozvrhnutých do troch veľkých celkov.

V prvom sa uvádzajú práce definujúce kategórie etnologického prístupu bádania zahraničných Slovákov, resp. ich kultúry (*Zvláštnosti kultúry zahraničných Slovákov, Bilingvismus v živote etnických minorít, K fenoménu Dolná zem a dolnozemskí Slováci, lokálna komunita ako analytická kategória obrazu Slovákov na Donej zemi, Evanjelická cirkev a luteranizmus v živote dolnozemských Slovákov, Slovenské dolnozemske komunity a ich élita do roku 1918*, práce upresňujúce dané aspekty najmä na teoretickej báze, ale aj aplikovane na jednotlivé komunity (*K sociálnej a kultúrnej adaptácii reemigrantov v krajine ich pôvodu*).

Druhý celok sa venuje aspektom parciálnym, špeciálnym, ktoré však konkretizuje na materiáli z celého areálu a predstavuje ako syntézu v štúdiách a článkoch, ako *Rodina v prostredí dolnozemských Slovákov, Z histórie a odkazu dolnozemských Ambrušovcov*. Do tejto časti sú zaradené aj práce, v ktorých autor pertraktuje aspekty života a kultúry prebádané v jednotlivých komunitách na Dolnej zemi a v zámorí (*Slovenská komunita v Níredháze, Z historickej a kultúrnej pamäti Pivničanov, Bulharskí Slováci a ich kultúrne súvislosti, Z Dolnej zeme do Argentíny*).

Tretí celok združuje najmä príležitostné materiály, venované dôležitým životným výročiam, udalostiam, ako aj edičným počinom (*Impozantný opus Ondreja Krupu, Bádateľský profil Anny Divičanovej, Sondy Ondreja Štefanka do historickej a kultúrnej pamäti Nadlačanov, K storočníci Jána Michalku, recenzia Monografia o Pitvaroši a Pitvarošanoch*).

Štvrtý celok je vlastne vedecký a edičný aparát, a to zoznam *Literatúry*, bohatý na bibliografické jednotky (s. 307-331), *Edičná poznámka* a poznámky *O autorovi*, ktoré editor zopakoval aj na štvrtej strane obálky.

Súbor novších štúdií (drvivá väčšina je z posledných dvoch rokov) je vynikajúcou pomôckou pri spoznávaní a uvažovaní problematiky slovenskej diaspóry. Popri jazykovedných prácach Miroslava Dudka a literárnovedných zväzkoch Petra Andrušku či pokusoch o syntézu Michala Harpáňa a Michala Babiaka poskytujú vhodný priestor pre reflexiu nad zložitým, fascinujúcim svetom Dolnej zeme. Ján Botík sa nezaprel ani v týchto prácach a ukázal sa ako človek, ktorého bádateľské dispozície sú širokého ambitusu, vedeckej adekvátnosti, akribie a rozhladu. Nie menej však ako človek, ktorému táto problematika je srdcovou záležitosťou. Mali by sme mu byť vďační.

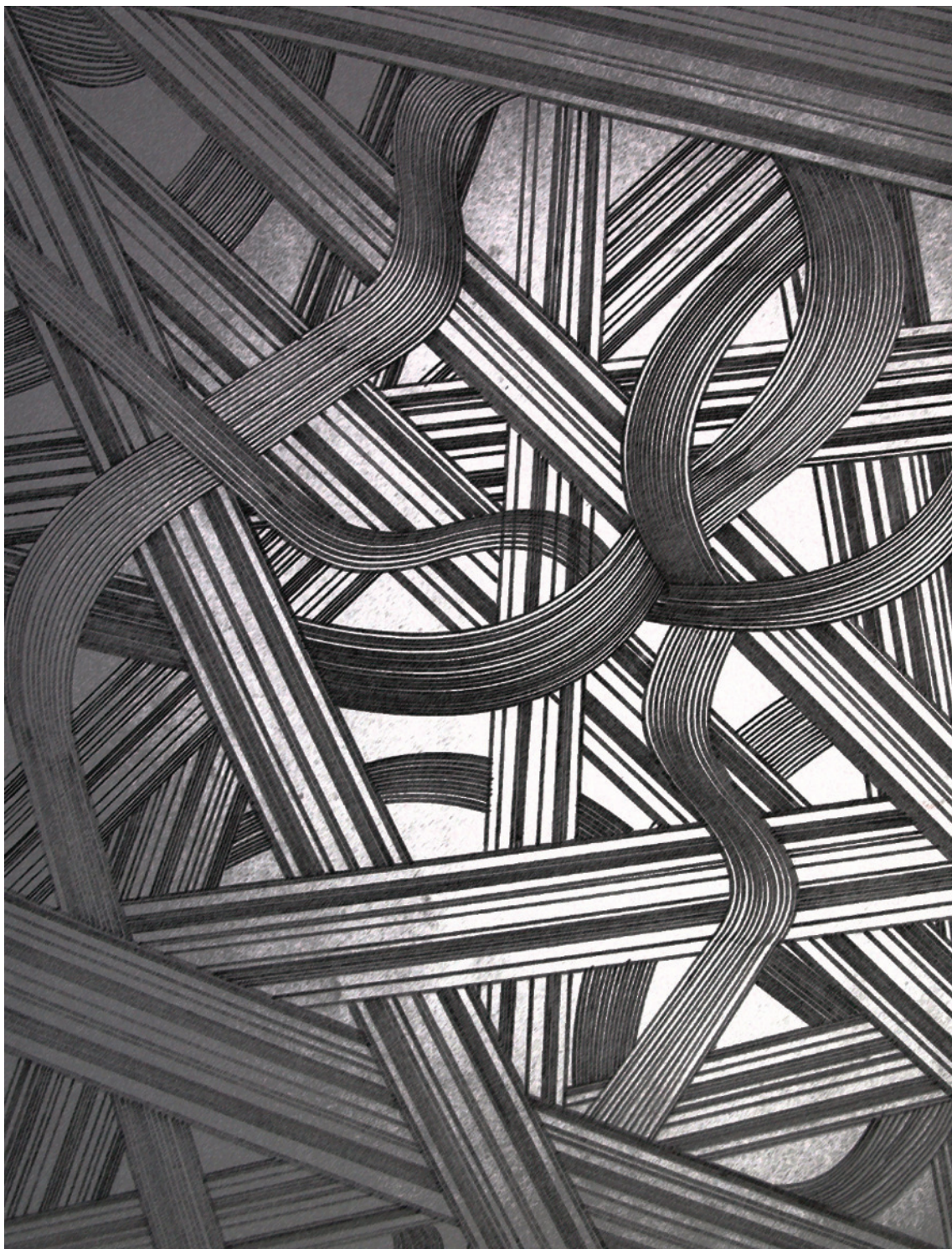
Vtedy som držal moju prvú kázeň

Na východe hviezda, hviezda Betlehemu. Pletiem si naše identity a údy mi paralyzujú. Z hlbín smerom von. Ako hviezda, hviezda Betlehemu, nahor pomedzi nechty stromov zapichnutých do zeme, do jedinej, ktorá sa už nekrúti. Potom vnútro dlaní, dym spoza kopca. Stúpa. Svaly sa stávajú oblakom, dva oblaky, jeden oblak, blato. Zrazu pozriem nahor, sledujúc každé subtílné gesto hviezdy. Hviezdy Betlehemu. Až po zenit, prečiarknuté, nadir, významné je aj to, ako to zvučí. O povestné zmrštenie myokardu pred tým sa hviezda zmietala vytrhnúť sa z lístia stromu. Teraz je nado mnou. Ubehli celé hodiny. Zabudol som, že som mal aj ramená. Nohy som istý, že som nemal. Uvidíme, či môžem zavrieť oči. Hviezda žiari jasnejšie, takže sa mi podarilo. Teraz už osvetľuje iba mňa. Ste štedrý pri venovaní pozornosti. Čo sa odo mňa očakáva? Rozprávaj. A vtedy som držal moju prvú kázeň. Vy nerozumiete že v tom nie je žiaden rozpor, že všetko toto je jedno, ani sa len nedopĺňa, je jedna tvár a jedny ústa a jedno samé oko otvorené, ale slepé, rozjímajúce nad sebou v spekulume. Vy nerozumiete, že stromy a že oblaky, obe zakorenené v nebesiach, sú rovnako nedotknuteľné ako hospodin a ako, už len oko oddeľuje ničotu zo zrkadla od ničoty pred ním.

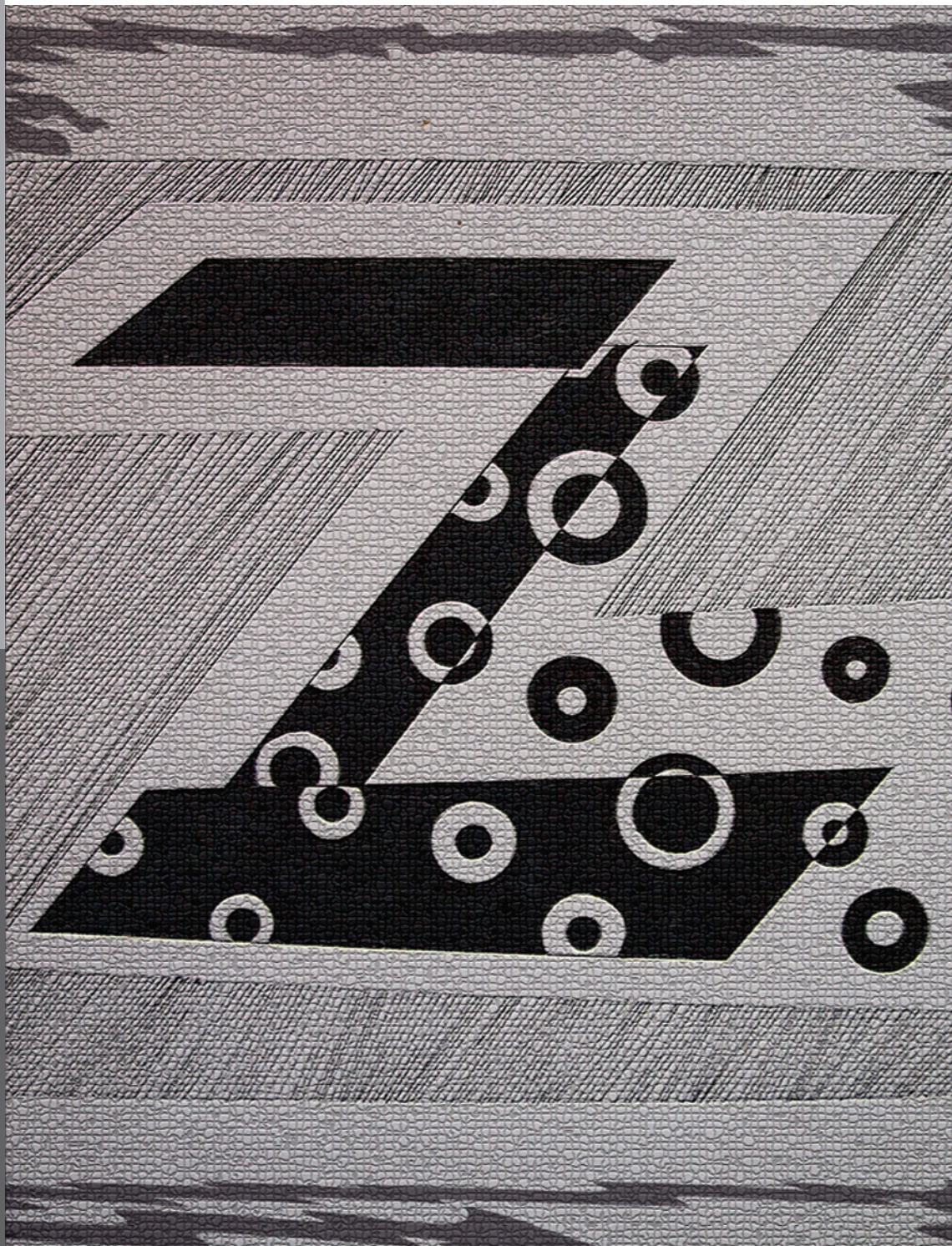
Ale dlaň ma žehná medzinárodným znakom mieru a ponúka mi tento kliniec ktorý som očakával že bude zakrvavený ale je len upletený z trávy. Vezmi si ho, povedal on, ktorý žehná dlaňou ľudstvo, hovoriac

vezmi si ho a prijmi ma do tvojho domu. Hovorím to vám, ľudia smutní a ľudia, ktorí si neobracajú zrak od slnka. Počujte vy muži i vy ženy a povedzte i vašim deťom. Pamätajte, kto z vás sa nevolá pred svetom nevedomý. Toto vám hovorím, aby počuli národy, čím sú, a že zrkadlo sveta je hmlisté, lebo tradície dobre poznáte a srdcia sú vám zavreté a hranice sú vám drahé a medzi vami nehorí papier, do ktorého ste vpísali dedičstvo filtrované vašimi vierami, ktoré vám prinášam, a ktoré hovorí hľa o tomto kúsku rajskej záhrady, ktorý vám ponúkam. Vezmi si ho a prijmi ma do tvojho domu a, tak ako v skutkoch, nech srdce a duša veriacich budú jedným a nikto z toho čo má nech nič nepokladá za svoje, ale všetko nech nám bude spoločné. A smútok tých, ktorí si pohľad neobracajú od slnka, nech bude smútkom každého, aby nebol ničí a potom aby nebol. Lebo muž alebo žena alebo dieťa, ktoré dvíha zrak smerom k slnku, si nedovoľuje cestu od nepoznania k poznaniu, ale pozerá na slnko priamo a kto pozerá na slnko priamo, ten si zaviera oči a nevidí svetlo, ktoré mu hreje tvár. A kto z vás Svrbí ma chodidlo. Alebo cítim, že ma svrbí. Ešte potrvá, kým sa budem môcť poškrabať. Na západe hviezda, Lucifer v páde.

sa nevolá pred svetom nevedomý, ten nech skúma a nech vie, že on je hercom, a ten ktorý si kladie na tvár masku aby hral iného, seba hrá, lebo každé ľudské gesto je črtou autoportrétu. A kto z vás sa nevolá pred svetom nevedomý, ten nech skúma a nech porozumie, že každý pohyb, ktorý vykoná ešte od rána odkedy sa prebudí, je pohyb svojich obyčajov, ktoré mu tienia kroky pred sebou. Lebo tradícia, ktorá sa ajhľa pred svetom menuje svätá, mu žiada neskúmať, ale veriť, a opíjať si dušu a nehľadať ako sa otvoriť pred svojimi bratmi. A kto z vás sa nevolá pred svetom nevedomý, ten nech skúma a nech pozná, že hraníc sa nemožno dotknúť, ani ich uvidieť nikdy nebolo možné, lebo sú v mysliach ľudí, ktorí milujú viac svojich a milujú viac to čo je ich, a selektívna láska je semenom jedovatých burín. A dedičstvo, ktoré som vám doniesol a ktoré ste počuli, ste obliekli do metafory a zaodeli do vlastných vier, s ktorými ste prišli z domu. V pravde vám hovorím, nechajte si viery tam, odkiaľ ste ich nazbierali, a prijmite, pestujte a starajte sa o tú, ktorá vám rastie zasadená v tom, čo nazývate svedomie.

svaly pretvárajúce sa na oblaky

šumivý zákon

Karol Kuzmány

(16. november 1806, Brezno – 14. august 1866, Štubnianske Teplice)

Bol známy slovenský spisovateľ, novinár, prekladateľ, spoluzakladateľ a medzi rokmi 1863 – 1866 podpredseda Matice slovenskej.

Karol Kuzmány získal základné vzdelanie v rodisku. V roku 1822 odišiel na lyceálne štúdiá do Bratislavy. Od roku 1828 študoval na univerzite v Jene.

Po návrate z Nemecka vyučoval na kežmarskom gymnáziu a od roku 1830 pôsobil ako evanjelický farár vo Zvolene, neskôr Banskej Bystrici. Medzi rokmi 1849 – 1860 prednášal na evanjelickej teologickej fakulte vo Viedni.

V roku 1860 sa stal patentálnym superintendantom v Banskej Bystrici a roku 1863 farárom v Martine a zároveň prvým podpredsedom Matice slovenskej.

Karol Kuzmány písal prózu, poéziu a literárnu estetiku, v Banskej Bystrici vydával literárny časopis Hronka, ktorým rozvíjal kultúrny život stredného Slovenska. Písal reflexívne i vlastenecké básne, napísal spoločenský román v listoch pod názvom Ladislav, idylický epos Běla a estetickú rozpravu O kráse. Venoval sa aj prekladaniu zo svetovej literatúry. V nemeckom jazyku napísal odborné práce o cirkevnom práve. Je pôvodcom návrhu na usporiadanie evanjelickej cirkvi v Uhorsku.

Vlastenecká báseň Karola Kuzmányho Sláva šľachetným je dnes známa ako národná hymnická pieseň Kto za pravdu horí.

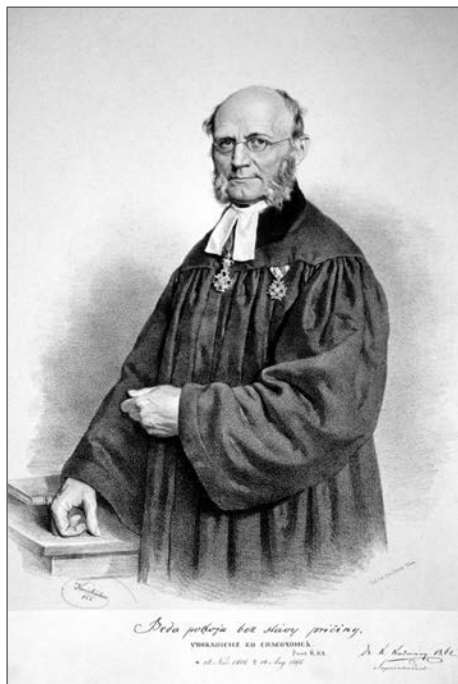
Sláva šľachetným

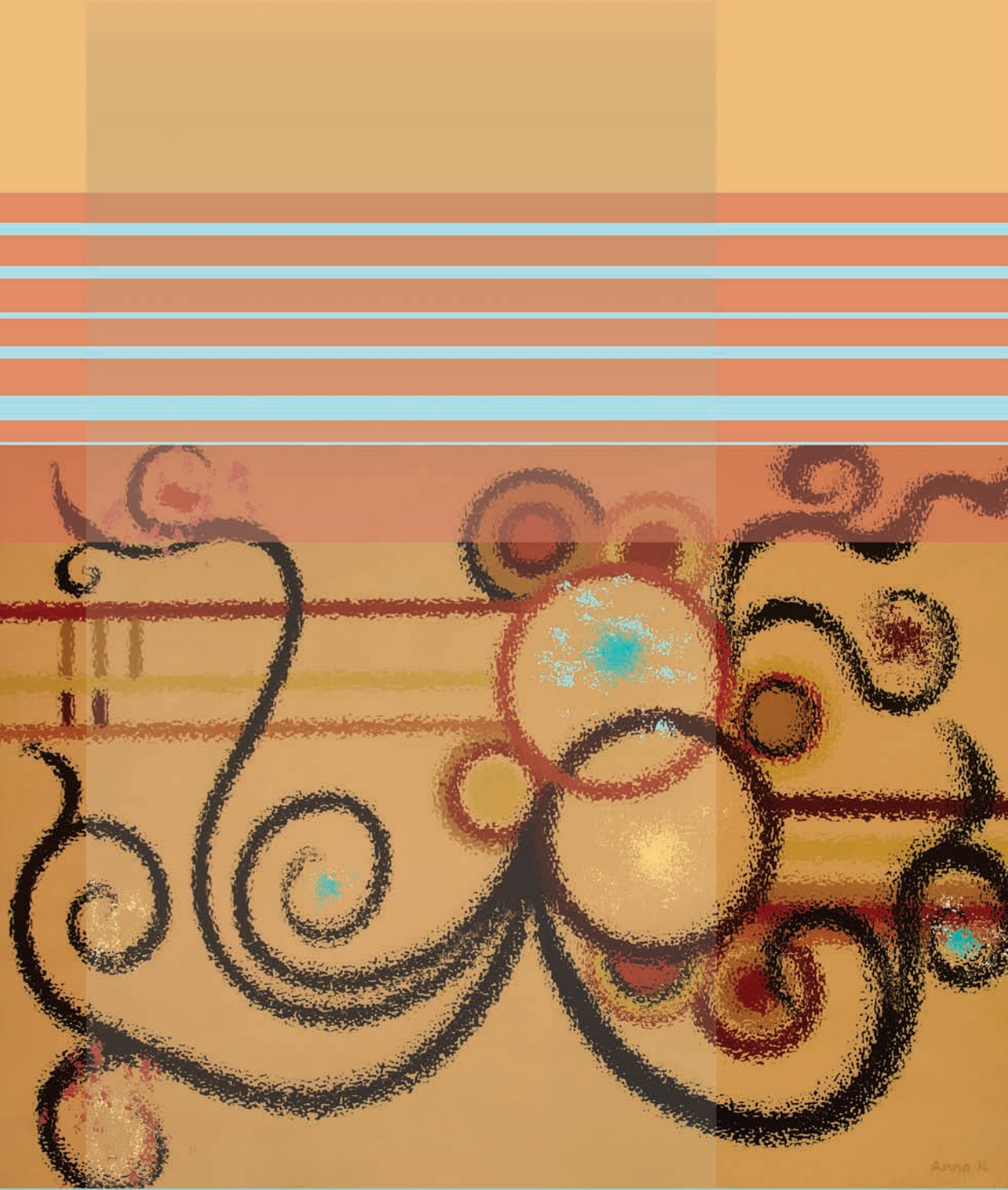
Kto za pravdu horí v svätej obeti,
kto za ľudstva právo život posväťí,
kto nad krivdou biednych slzu vyroní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.

Keď zahrnia delá, orol zaveje,
za slobodu milú kto krv vyleje,
pred ohnivým drakom vlasť kto zacloní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.

Kto si stojí slovu, čo priam zhŕkne svet,
komu nad statočnosť venca v nebi niet,
koho dar nezvedie, hrozba neskloní:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.

Pán boh šľachetnosti nebo vystavil,
večné on pre podlosť peklo podpálil;
kto ctí pravdy božskej božské zákony:
tomu moja pieseň slávou zazvoní.

Anna K.

ISSN 1584-8767

